

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce

**Haptické modely pro zrakově
znevýhodněné podle nástěnných maleb
zvířat na zámku Kratochvíle**

Haptic models for visually impaired
according to animal wall paintings
at Chateau Kratochvíle

Vypracovala: Bc. Kristýna Kováčsová
Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Duchková, Ph.D.

České Budějovice 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 23. 4. 2021

.....
Podpis studentky

Poděkování

Ráda bych tímto chtěla poděkovat hlavně vedoucí mé diplomové práce Mgr. Zuzaně Duchkové, Ph.D. a ostatním pedagogům KVV za cenné rady, připomínky a ochotu v průběhu realizace mé diplomové práce. Velké díky patří samozřejmě rodině a nejbližším přátelům za podporu během celého studia.

Abstrakt

Teoretická část diplomové práce se věnuje jihočeskému rodu Rožmberků, jehož příslušníci značnou měrou ovlivnili politické dění v českých zemích. Část této kapitoly se zabývá posledními představiteli rodu Rožmberků, jejichž vliv je patrný mimo jiné i v kulturním rozvoji země. Dokladem toho je lovecký zámek Kratochvíle, který je podrobně rozebírán v další části této práce. Důraz je kladen zejména na výzdobu zámku, a to konkrétně na loveckou tematiku a zvířata zde zobrazená. Pozornost je také soustředěna na analogické stavby ke Kratochvíli v Čechách i zahraničí. Cílem práce bylo vytvořit haptický model podle nástěnných maleb zvířat na zámku Kratochvíle, a právě v této souvislosti je poslední kapitola práce věnována problematice osob se zrakovým postižením.

Vytvořené haptické modely, které budou na zámku sloužit jako pomůcka pro zrakově znevýhodněné, byly vytvořeny z pálené keramické hlíny a doplněny akrylovými barvami. Výsledná práce pak bude součástí připravované expozice „Poslední Rožmberkové: Haptické modely pro osoby se zdravotním postižením“.

Klíčová slova: Rožmberkové, haptický model, lovecké zámky, zrakově postižení, zámek Kratochvíle

KOVÁCSOVÁ, Kristýna. *Haptické modely pro zrakově znevýhodněné podle nástěnných maleb zvířat na zámku Kratochvíle*. České Budějovice, 2021. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra výtvarné výchovy. Vedoucí práce Mgr. Zuzana Duchková Ph.D.

Abstract

Theoretical part of the Master's thesis is focused on South-Bohemian Rosenberg family who prominently influenced political events in Czech lands. First chapter is dealing with the last representatives of Rosenbergs whose influence is perceptible, among other things, also in cultural development of the country. The sign of this influence is the chateau Kratochvíle which is discussed in detail in the next part of this thesis. The main emphasis is put on the chateau decorations, namely the hunting themes and depicted animals. The thesis also focuses on buildings analogous to Kratochvíle, situated in Czech Republic as well as abroad. The aim of this paper was to create a haptic model based on the mural paintings of animals in the Kratochvíle chateau. Therefore, the last chapter is concerned with the problematics of visually impaired people.

Created haptic models were made of fired ceramic clay and acrylic paints. It will serve as an aid for visually impaired visitors of the chateau. It is a part of currently-prepared exhibition called „Last Rosenbergs: Haptic models for visually impaired people“

Key words: Rosenbergs, haptic model, the visually impaired, hunting chateau, Kratochvíle chateau

Obsah

Úvod.....	7
I. Teoretická část	8
1 Rožmberkové.....	9
1.1 Poslední z Rožmberků	13
2 Zámek Kratochvíle.....	19
2.1 Letohrádek Kratochvíle bez Rožmberků	24
3 Lov a lovecké motivy na letohrádku	29
4 Vybrané evropské renesanční stavby jako inspirace pro vznik Kratochvíle	33
5 Problematika osob se zrakovým postižením	42
II. Praktická část	48
6 Tvorba haptického modelu	49
6.1 Výběr zvířat a příprava realizace modelů	49
6.2 Realizace modelů.....	50
6.3 Závěrečné úpravy a kolorování	51
Závěr	53
Seznam zdrojů	55
Internetové zdroje.....	58
Seznam příloh.....	59
Příloha I. Obrazový materiál k teoretické části.....	60
Příloha II. Fotodokumentace praktické části	75
Zdroje příloh.....	84

Úvod

Hlavním tématem této diplomové práce je zpracování haptických modelů podle nástěnných maleb zvířat, které se nachází na jihočeském zámku Kratochvíle. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou, které spolu úzce souvisí. První kapitola se zaměřuje na jihočeský rod Rožmberků od jeho počátku až k tzv. posledním Rožmberkům. Pozornost je věnována nejen politickým zásluhám některých členů tohoto rodu, ale stejnou měrou se kapitola snaží přiblížit kulturní přínos jihočeského rodu pro české země. Samostatnou podkapitolu tvoří již zmínění poslední dva velmoži, Vilém a Petr Vok z Rožmberka, jejichž vliv je patrný nejen ve stavbě zámku Kratochvíle, ale i v samotném rozšíření umění renesance do jižních Čech. Následující kapitola se věnuje podrobně historii a architektuře zámku Kratochvíle. Renesanční výzdobě je pak věnována samostatná podkapitola.

Jelikož toto rožmberské sídlo sloužilo primárně jako lovecký zámeček, další kapitola se zabývá lovem a loveckými motivy na zámku, které jsou ve výzdobě Kratochvíle velmi hojně zastoupeny. Pozornost je věnována nejen samostatným malbám zvířat a jejich pravděpodobné symbolice, ale i symbolice celého zámeckého zvěřince jako celku. Vzhledem k omezeným zdrojům, jenž se věnují těmto tématům, byly informace ohledně zámku, jeho výzdobě a symbolice zvěřince čerpány hlavně z publikací *Zámek Kratochvíle* od Mileny Hajné a kolektivu a *Kratochvíle posledních Rožmberků* od Václava Bůžka a Ondřeje Jakubce. Další kapitola rozebírá problematiku klasifikaci Kratochvíle jakožto samostatného renesančního sídla a další příbuzné stavby v Čechách i zahraničí, které vycházejí ze společného inspiračního zdroje, a to italských renesančních vil.

Poslední kapitola teoretické části práce navazuje na část praktickou svým zaměřením na osoby se zrakovým postižením, osoby slabozraké a jejich kompenzační pomůcky, které těmto osobám pomáhají v běžném životě.

Cílem praktické části diplomové práce bylo vytvoření čtyř haptických modelů podle nástěnných maleb zvířat na zámku Kratochvíle, které budou sloužit nejen osobám nevidomým či slabozrakým, ale i návštěvníkům z řad široké veřejnosti, k přiblížení renesanční výzdoby zámku.

I. Teoretická část

1 Rožmberkové

S ohledem na téma práce bude následující kapitola věnována jihočeskému rodu Rožmberků, jehož příslušníci značným způsobem ovlivnili politická dění v českých zemích a jejich vliv je patrný i v kulturním rozvoji země. Dokladem toho je právě lovecký zámek Kratochvíle.

Jihočeští Rožmberci patří mezi jednu z větví rodu Vítkovců, který je považován za jeden z nejstarších šlechtických rodů v Čechách. Již kolem roku 1169 existují první zmínky o zakladateli rodu Vítkovi z Prčice, podle něhož se pak dále nazývá celý rod. Mezi charakteristické znaky společného původu šlechtických rodů patří erb, rodokmen a také pravidelně opakující se křestní jména potomků. Tyto charakteristiky lze nalézt také u Rožmberků a dalších větví Vítkovců. Slavný rodový erb, pětulistá růže, se objevuje již v roce 1220 na pečeti jednoho ze synů Vítků z Prčice. V různých barevných formách tuto pětulistou růži používali všichni historicky doložení potomci Vítků.¹

Pověstí opředený původ pětulisté růže v erbu Vítkovců přibližuje historik a archivář Václav Rameš. Pověst vypráví o vojsku, které procházelo jedním ze šumavských průsmyků na jih. Jeden z rytířů, který se jmenoval Vítek, si při cestě povšimnul květu růže, který kvetl mezi dvěma balvany. Jelikož se mu květ zalíbil, utrl jej a uložil do pochvy své dýky, aby mu případně přinesl štěstí. Při zpáteční cestě Vítek zjistil, že na místě, kde původní květ utrl, pokrývají všechny balvany květy plané růže, které svou červenou barvou září do dálky. Rytíř Vítek byl tímto úkazem natolik uchvácen, že si sám ozdobil svůj štít siluetou červené pětulisté růže. Tento znak růže používal od té doby jako svůj erb.²

U zrodu prvních čtyř nejslavnějších rodů stáli synové Vítků z Prčice. Podle pověsti ještě před svou smrtí Vítek rozdělil svůj majetek mezi své potomky. Pověst je zaznamenána na obrazech, které se nacházejí v Jindřichově Hradci, Českém Krumlově nebo Třeboni a jsou romantickou kopií olejomalby ze 16. století. (viz Příloha I., obr. 1.) Pověst, zpracovaná rožmberským kronikářem a knihovníkem Václavem Březanem, se v několika ohledech liší od skutečnosti.³

Syn Jindřich se stal zakládajícím předkem rodu pánů z Hradce a byla pro ně typická zlatá růže v modrém poli. Za zakladatele rodu pánů z Krumlova

¹ [Srov.] NĚMEC, Bohumír. *Rožmberkové: životopisná encyklopedie panského rodu*. České Budějovice: Veduta, 2001. s. 6.

² [Srov.] BAUER, Jan. *Rožmberkové – první po králi: dramatické osudy pánů z Růže*. Řitka: Čas, 2014. Český čas. s. 22.

³ [Srov.] Tamtéž, 18-19.

je považován Vítek starší z Krumlova. Páni z Krumlova vymřeli již roku 1302 a byla pro ně charakteristická zelená růže ve stříbrném poli, nicméně je potřeba na tuto skutečnost nahlížet s určitou dávkou opatrnosti. Vítek z Klokot byl předkem několika větví pánů z Landštejna, který užíval stříbrnou růži v červeném poli.⁴

Počátky rodu Rožmberků směřují k synovi Vítka z Prčice, Vítkovi III. Mladšímu z Blankenbergu, jenž podle doložených pramenů žil mezi lety 1194 až 1236. Jeho potomci si pak vybudovali sídlo na hradě Rosenberg kolem roku 1250. Právě podle tohoto hradu, který se tyčí nad řekou Vltavou, se potomci Vítka nazývali páni z Rožmberka.⁵ Rodu, který vymřel roku 1612, patřila červená růže ve stříbrném poli.⁶

Rožmberci dovedli po celý čas udržet celistvost své rodové moci, vlivu i majetku. Díky důvtipu a rozumnosti samotných představitelů rodu se nikdy nerozdělili do více rodových větví. V čele rodu stál zpravidla jediný a nejstarší Rožmberk. Tuto rodovou tradici nakonec podpořil také v 15. století Oldřich II. listinným falzem, datovaným roku 1360. Díky tomuto listu potvrdil císař a král Karel IV. právo na vládnutí jediného pána nad celým rodem (tzv. vladaře Domu rožmberského) a zároveň i nedělitelnost rodového majetku. V průběhu dějin, ale přece jen došlo k majetkovému dělení, které ovšem nikdy nevedlo k rozštěpení rodové linie.⁷

1.1 Vladaři Domu rožmberského

První zmínka o Vokovi I. z Rožmberka, který byl synem Vítka III. z Blankenbergu, a o rodu vůbec pochází z roku 1250, kdy se uvádí jako Woko de Rosenberch. Vok I. byl zdatný politik a velmi často se účastnil politického dění v zemi. Podporoval vládu Přemysla Otakara II., se kterým se společně zúčastnil křížové výpravy do Pobaltí roku 1255. Od stejného roku také plnil funkci nejvyššího maršála Českého království. Při své správě Horních Rakous uzavřel Vok I. spojenectví s hornorakouským rodem pánů ze Schaumburgu a oženil

⁴ [Srov.] NĚMEC, Bohumír. *Rožmberkové: životopisná encyklopedie panského rodu*. České Budějovice: Veduta, 2001. s. 7.

⁵ [Srov.] JUŘÍK, Pavel. *Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*. Praha: Libri, 2008. s. 43.

⁶ [Srov.] NĚMEC, Bohumír. *Rožmberkové: životopisná encyklopedie panského rodu*. České Budějovice: Veduta, 2001. s. 7.

⁷ [Srov.] Tamtéž. s. 8.

se s Hedvikou ze Schaumburgu. Narodili se jim dva synové, Jindřich I. a Vítek VI. Vok. I z Rožmberka patřil mezi nejvěrnější spojence Přemyslovců.⁸ V roce 1259 založil rodový klášter Vyšší Brod, ve kterém byl také následně pohřben.⁹

Syn Voka I. Jindřich I. byl podporovatelem Závaše z Falkenštejna a zároveň udržoval velmi dobré vztahy s mladičským králem Václavem II., který nastoupil na trůn v roce 1283 po smrti krále v bitvě na Moravském poli.¹⁰ Jindřichovi se povedlo získat přední postavení na královském dvoře a v úřadu zemského soudu, a tak byl v roce 1297 jmenován nejvyšším komorníkem království.¹¹ O několik let později se král vzdal nároku na hrad a panství Krumlov v prospěch Jindřicha I., a díky tomu se stal hrad Krumlov po 300 let hlavním sídlem Rožmberků.¹²

Petr I. z Rožmberka byl jediným synem Jindřicha I. a jeho manželky Elišky z Dobrušky. Vzdělání dosáhl v klášteře ve Vyšším Brodě, kde mimo jiné získal i velmi kladný vztah k církvi a mnišství. Z toho důvodu získal přezdívku Petr Mnich. V roce 1310 převzal po smrti svého otce Jindřicha I. úřad nejvyššího komorníka.¹³ Petr při své vládě navazoval na činy svého otce a toto období patří mezi jedny z mocenských vrcholů rožmberských dějin 14. století.¹⁴ Díky zprostředkovanému sňatku s princeznou Violou Těšínskou se spojil rožmberský rod s královskou dynastií, což přineslo rodu určité prestižní postavení. Petr také rozšířil majetek Rožmberků o několik hradů jako Protivín, Zbiroh či Bavorov. Nechal vystavět kapli sv. Jošta na českokrumlovském hradě a také kostel se špitálem. U Mistra vyšebrodského oltáře nechal namalovat oltářní cyklus pro klášterní kostel ve Vyšším Brodě. Cyklus obsahuje devět deskových obrazů s výjevy života Ježíše Krista. Petr I. je na jednom z obrazů vyobrazen jako donátor ve vznešeném hermelínovém plášti.¹⁵

⁸ [Srov.] JUŘÍK, Pavel. *Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*. Praha: Libri, 2008. s. 44.

⁹ [Srov.] GAŽI, Martin. *Rožmberkové: stručný průvodce výstavou*. V Českých Budějovicích: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 2011. s. 28.

¹⁰ [Srov.] JUŘÍK, Pavel. *Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*. Praha: Libri, 2008. s. 44.

¹¹ [Srov.] GAŽI, Martin. *Rožmberkové: stručný průvodce výstavou*. V Českých Budějovicích: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 2011. s. 31.

¹² [Srov.] JUŘÍK, Pavel. *Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*. Praha: Libri, 2008. s. 45.

¹³ [Srov.] Tamtéž, s. 45.

¹⁴ [Srov.] GAŽI, Martin. *Rožmberkové: stručný průvodce výstavou*. V Českých Budějovicích: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 2011. s. 31.

¹⁵ [Srov.] JUŘÍK, Pavel. *Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*. Praha: Libri, 2008. s. 45.

Dalším významným vladařem byl Jindřich III., který se stal jediným pánem a vlastníkem rožmberského dominia. Jindřich III. se významně angažoval do politického dění v zemi.¹⁶ Na přelomu 14. a 15. století zastával funkci nejvyššího pražského purkrabího.¹⁷ Aktivně se účastnil v obou případech zajetí krále Václava IV. Jeho angažovanost v politice dokládá také fakt, že byl jedním z hlavních představitelů panské jednoty, která vystupovala proti králi.¹⁸

Po své smrti zanechal Jindřich III. dva nezletilé potomky, Oldřicha II. a jeho sestru Kateřinu. Poručníkem Oldřicha II. z Rožmberka se stal purkrabí Pražského hradu a vůdce kališnické šlechty Čeněk z Vartemberka, který mladého Oldřicha vedl k učení Mistra Jana Husa.¹⁹ Oldřich II. bezesporu patří k nejvýraznějším postavám rožmberského rodu, ale i tehdejší české politiky 15. století.²⁰ Například Bauer ve své knize zmiňuje slova historičky a archivářky Blaženy Rynešové, která popisuje dobu vlády Oldřicha II. následovně: „Význam Oldřicha II. pro dějiny české 15. století jest vyvrcholením středověké moci rožmberské, které nedosáhli Rožmberkové ani v době pozdější, třebaž i zajímali vysoká postavení. U Oldřicha nebylo to však jen jeho formální mocenské postavení, nýbrž i více méně skrytá politika, často negativní, která určovala vývoj veřejných událostí a stlačovala moc královskou na prospěch moci panské.“²¹

Oldřich II. se stal stoupencem Zikmunda a stal se také vůdcem katolické strany. Zúčastnil se bitvy u Lipan, kde podporoval panskou jednotu. Po období husitských válek usiloval o rozšíření rožmberského majetku a stal se nejbohatším českým šlechticem ve své době. Oldřich II. je také znám jako protivník Jiřího z Poděbrad a byl proti vydání Ladislava Pohrobka do Čech. Kvůli špatnému zdravotnímu stavu pověřil Oldřich II. v zastupování při jednáních svého syna Jindřicha IV., kterému pak v roce 1451 předal celé vladařství.²² Po korunovaci Ladislava Pohrobka českým králem byl Jindřich IV. z Rožmberka

¹⁶ [Srov.] BAUER, Jan. *Rožmberkové – první po králi: dramatické osudy pánů z Růže*. Řitka: Čas, 2014. Český čas. s. 96.

¹⁷ [Srov.] GAŽI, Martin. *Rožmberkové: stručný průvodce výstavou*. V Českých Budějovicích: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 2011. s. 42.

¹⁸ [Srov.] Tamtéž, s. 42.

¹⁹ [Srov.] JURÍK, Pavel. *Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*. Praha: Libri, 2008. s. 47.

²⁰ [Srov.] GAŽI, Martin. *Rožmberkové: stručný průvodce výstavou*. V Českých Budějovicích: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 2011. s. 43.

²¹ BAUER, Jan. *Rožmberkové – první po králi: dramatické osudy pánů z Růže*. Řitka: Čas, 2014. Český čas. s. 109.

²² [Srov.] Tamtéž, s. 109.

jmenován hejtmanem brněnského zeměpanského hradu Špilberk. Král mu také věnoval město České Budějovice, které však Jindřicha IV. nikdy nepřijalo²³

Zajímavé jsou osudy i dalších členů rožmberského rodu. Například syn Jana II. Pokojného a jeho manželky Anny Hlohovské Petr IV. svá studia strávil v italském městě Boloni. Zastupoval také svého staršího bratra Voka II. v řízení úřadu jednoho ze čtyř zemských hejtmanů. V roce 1493 nastoupil do čela rožmberského rodu. Podporoval údajné příbuzenské vztahy se starobylým římským rodem Orsini. Za vlády Petra IV. se velmi dařilo rozvoji rybníkářství a těžbě stříbra a zlata.²⁴ Za studiem do italské Boloni odešel také Jindřich VII. z Rožmberka, ten však studia brzy opustil kvůli bojům císaře Maxmiliána I. v Itálii.²⁵

Otcem posledních Rožmberků byl Jošt III. z Rožmberka, který nahradil svého nejstaršího bratra Jana v čele rodu. Jošt III. se příliš nezapojoval do politických záležitostí, za to byl ale výborným hospodářem. Jako jediný ze své generace se zasloužil o pokračování rodu Rožmberků, jelikož jeho bratři žádné potomky neměli.²⁶

1.2 Poslední z Rožmberků

Po smrti Jošta III. byl pověřen vládou a opatrovnictvím jeho dětí Petr V., který přežil všechny své bratry. V roce 1544 započal stavbu Rožmberského paláce v areálu Pražského hradu. Ve stejném roce se také rozhodl stanovit své dva synovce, Viléma a Petra Voka, svými dědici. Po jeho brzké smrti započala poslední, ale zároveň nejslavnější éra rožmberského rodu.²⁷

Přední český velmož, podporovatel českého státního práva a českého jazyka, Vilém z Rožmberka, se narodil v roce 1535 na zámku Schützendorf v Horních Rakousích. Nejprve studoval na šlechtické škole v Mladé Boleslavi, ale nakonec své ucelené vzdělání získal v katedrální škole v Pasově, kde ho vyučoval biskup Wolfgang ze Salmu, který byl s rodem Rožmberků velmi spřízněný a věnoval tak mladému Vilémovi náležitou péči. Vilém svá studijní léta v Pasově

²³ [Srov.] BAUER, Jan. *Rožmberkové – první po králi: dramatické osudy pánů z Růže*. Řitka: Čas, 2014. Český čas. s. 134.

²⁴ [Srov.] JURÍK, Pavel. *Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*. Praha: Libri, 2008. s. 53.

²⁵ [Srov.] Tamtéž, s. 53-54.

²⁶ [Srov.] Tamtéž, s. 55.

²⁷ [Srov.] BAUER, Jan. *Rožmberkové – první po králi: dramatické osudy pánů z Růže*. Řitka: Čas, 2014. Český čas. s. 169.

skutečně využil. Rozšiřoval své dosavadní znalosti z jazyků jako byla čeština, němčina nebo latina. Při studiích se také seznámil s mnoha důležitými vrstevníky z českých i rakouských zemí, kteří se později stali jeho spojenci nebo také soupeři. V Pasově se setkal s renesančním životním stylem.²⁸

Po absolvování studií v Pasově jako sebevědomý mladý muž navštívil Moravu, Rakousy či různá jihoněmecká města, aby poznal tamní politickou elitu a upevnil důležité vztahy. Když mu roku 1551 Ferdinand I. udělil plnoletost, stal se šestnáctiletý Vilém nejbohatším českým velmožem. Hned poté se Vilém ujal své moci a začal s různými změnami a nařízeními, která se týkala pracovních a finančních povinností poddaných.²⁹ Vilém také využil nově získané vůdčí postavení a pozměnil rožmberský erb podle italského rodu Orsini, ke kterému měli Rožmberci údajně příbuzenský vztah. Červená pětিলistá erbovní růže ve stříbrném poli byla doplněna stříbrně-červenými pruhy.³⁰

Již na začátku svého vládnoucího období se Vilém účastnil výpravy do Itálie, aby společně s dalšími zástupci šlechty uvítali nový manželský pár Maxmiliána II. a jeho manželky.³¹ Společně se svými budoucími spojenci cestoval Vilém přes alpské země do Ligurie a Lombardie, kde se seznámil s italským dvorním prostředím, kulturním životem, ale také se obeznámil s politickým děním v mezinárodních souvislostech. Okouzilo ho prostředí Milána, Pavie a Mantovy, kde se dostal do úzkého kontaktu s renesančními paláci, letohrádky, ale také s chrámy a kláštery a jejich výzdobou. Byl velkým obdivovatelem italské renesanční módy a hudby. To vše velkým dílem ovlivnilo jeho celoživotní kulturní směřování.³² Tato proměna se nejvíce projevila v architektuře, a to zejména v přestavbě starých sídel rodu Rožmberků jako byl Český Krumlov nebo Třeboň. Povedlo se mu také zrealizovat zcela nové stavby zámku Kratochvíle či nedochovaného rožmberského paláce na Pražském hradě.³³ „Vilémova záliba v architektuře a ve výtvarném umění nebyla pouhým projevem estetického cítění,

²⁸ [Srov.] PÁNEK, Jaroslav. Vilém z Rožmberka. In: BALOG, Peter. *Rožmberkové: rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011, s. 72.

²⁹ [Srov.] Tamtéž, s. 72.

³⁰ [Srov.] BAUER, Jan. *Rožmberkové – první po králi: dramatické osudy pánů z Růže*. Řitka: Čas, 2014. Český čas. s. 171.

³¹ [Srov.] NĚMEC, Bohumír. *Rožmberkové: životopisná encyklopedie panského rodu*. České Budějovice: Veduta, 2001. s. 86–87.

³² [Srov.] PÁNEK, Jaroslav. Vilém z Rožmberka. In: BALOG, Peter. *Rožmberkové: rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011, s. 72.

³³ [Srov.] NĚMEC, Bohumír. *Rožmberkové: životopisná encyklopedie panského rodu*. České Budějovice: Veduta, 2001. s. 86–87.

ale stala se také především výrazem nároků na okázalou reprezentaci rožmberského vladaře a jeho rodu.³⁴ Věnoval se též hudbě, literatuře, ale i alchymii a magii.³⁵

V roce 1560 se stal nejvyšším komorníkem Českého království a o pár let později také pražským purkrabím. Právě díky této funkci pak nesl svatováclavskou korunu při korunovaci Rudolfa II. Jeho významné postavení potvrdilo mimo jiné i členství v tajné císařské radě, tedy v nejvyšším vládním orgánu habsburské monarchie. Vilém z Rožmberka byl díky své náboženské toleranci přijatelný pro širokou stavovskou obec a oplýval velmi dobrými politickými a diplomatickými schopnostmi.³⁶

Důležitou roli sehrál Vilém z Rožmberka také v Polsku, kam ho zavedly diplomatické cesty v letech 1572 až 1573. Vilémovy cesty měly zajistit polský trůn synovi Maxmiliána II., avšak neúspěšně. Nicméně si získal přízeň polské šlechty. Po útěku tehdejšího polského krále Jindřicha z Valois do Francie se stal Vilém z Rožmberka jedním z kandidátů na polský trůn. S nastalou situací nesouhlasili Habsburkové. Vilém patřil mezi velmi úspěšné politiky a diplomaty, vynikal v hospodářství a proslul také jako mecenáš umění.³⁷ Byl klasickým renesančním velmožem, jehož rezidence byly uzpůsobeny, aby reprezentovaly a zároveň poskytly dostatečné pohodlí a komfort Vilémovi, jeho rodině a hostům. Jeho rodinný život však tolik úspěšný nebyl, zemřel roku 1592 bez dědice.³⁸

Posledním narozeným a zároveň i zemřelým příslušníkem rodu Rožmberků se stal Petr Vok z Rožmberka. Narodil se roku 1539 pár dní před smrtí svého otce Jošta III. Jeho kmotrem se stal Albrecht z Guštejna, ovšem po nepříjemných a rozsáhlých sporech mezi matkou Petra Voka, a strýcem, odešla jeho matka do Rakouska. Několik let tedy vychovávali Petra i jeho sestry příbuzní pání z Hradce v Jindřichově Hradci. Narozdíl od svého bratra Viléma získal pouze vzdělání domácí, nikoliv v cizině. Poručníci Petra Voka nechali zřídit soukromou školu při krumlovském hradu a pozvali ke studiu další šlechtické potomky z Čech a Rakous. Zde ho pak vyučoval bakalář pražské univerzity Gabriel Svěchin

³⁴ PÁNEK, Jaroslav. *Vilém z Rožmberka*. In: BALOG, Peter. *Rožmberkové: rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011, s. 73.

³⁵ [Srov.] Tamtéž, s. 73.

³⁶ [Srov.] BAUER, Jan. *Rožmberkové – první po králi: dramatické osudy pánů z Růže*. Řitka: Čas, 2014. Český čas. s. 173.

³⁷ [Srov.] NĚMEC, Bohumír. *Rožmberkové: životopisná encyklopedie panského rodu*. České Budějovice: Veduta, 2001. s. 87-88.

³⁸ [Srov.] GAŽI, Martin. *Rožmberkové: stručný průvodce výstavou*. V Českých Budějovicích: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 2011. s. 150.

z Paumberka a později také bakalář Jan Makovský. Byl to velmi vzdělaný muž, který ale pocházel ze Soběslavi, a byl tedy poddaným Rožmberků. Vlivem našeptávání škodolibých dvořanů se tak cítil Petr ponížen, neboť ho měl vyučovat a trestat jeho poddaný. Vzpurný Petr se přes veškeré snahy svého učitele stavěl ke vzdělání spíše odmítavě. V této době pravděpodobně vznikl jeho nedůvěřivý vztah k poddaným a také nechuť ke škole a školní kázni.³⁹

Zatímco matka obou Rožmberků mladšího syna rozmazlovala, začali se oba bratři vzdalovat jeden druhému. Vilém dosahoval obrovských úspěchů a Petr si uvědomoval, že ani ve veřejném ani v soukromém životě se svému bratrovi nevyrovná. Petr nejprve k Vilémovi choval obdiv a považoval ho za autoritu, nicméně časem si k němu vytvářel čím dál tím větší odstup. Mladší z bratrů obdařený vrozenou inteligencí a šarmem si byl také vědom toho, že musí vystoupit ze stínů svého bratra a cílevědomě se odlišit. Velmi brzy po dosažení osmnácti let, s podporou svého bratra, podnikl Petr s družinou cestu po českých, rakouských i německých zemích. Získal tím velké zkušenosti a navázal mnoho společenských kontaktů. Seznámil se také se životním stylem německých knížat a humanistických vzdělavců a díky tomu kultivoval svůj zájem o mecenášské činnosti, zejména pak o podporu naučného písemnictví a sbírání knih.⁴⁰

Velmi brzy opustil katolickou církev, což mu znemožnilo se uplatnit na dvoře císaře. Podnikl dlouhou výpravu po západní Evropě v Anglii, Nizozemí, ale také v Porýní. V Nizozemí se mu podařilo spřátelit se s Vilémem Oranžským, který později vedl proti-španělské povstání. Také anglická královna přijala Petra Voka při audienci v roce 1563.⁴¹ Při svých cestách věnoval velkou pozornost hospodářskému rozkvětu, technickému rozvoji a každodennímu životu obyvatel navštívených zemí. Na rozdíl od bratra se Petr netoužil stát úspěšným politikem a neusiloval ani o život na královském dvoře. Hned po návratu ze svých cest se stáhl do ústraní a na veřejnosti vystupoval pouze jako krajský hejtman.⁴²

Velmi významnou událostí byla koupě bechyňského panství od Kryštofa II. ze Švamberka. Na rozdíl od svého bratra byl Petr Vok příkloněn k evangelické

³⁹ [Srov.] PÁNEK, Jaroslav. *Vilém z Rožmberka*. In: BALOG, Peter. *Rožmberkové: rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011, s. 90.

⁴⁰ [Srov.] Tamtéž, s. 90-91.

⁴¹ [Srov.] NĚMEC, Bohumír. *Rožmberkové: životopisná encyklopedie panského rodu*. České Budějovice: Veduta, 2001. s. 72-73.

⁴² [Srov.] PÁNEK, Jaroslav. *Vilém z Rožmberka*. In: BALOG, Peter. *Rožmberkové: rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011, s. 91.

církvi a k zemím, kde převládala protestantská víra. Tomuto duchu také odpovídá zámek Bechyně se svou výzdobou. Objevuje se zde například polychromní malba fasád s iluzivní architekturou. Stejně jako zámek Českých Krumlov, i Bechyně vznikla přestavbou panského sídla. Ovšem míra zásahů architekta Baldassara Maggiho zde byla rozsáhlejší než u Krumlova, a tak zámek Bechyně působí jako hotové renesanční sídlo.⁴³ Bechyně byla v této době chápána jako centrum živého společenského života, kam často přijížděli šlechtičtí přátelé Petra Voka.⁴⁴ Vilém věnoval Petru Vokovi také panství Želeč, panství Chroust a Vimperk, kde Petr Vok pobýval.⁴⁵

Špatné hospodaření a problémy se zadlužením se projevíly v sedmdesátých letech 16. století, kdy byl na Petra vydán zatykač kvůli velkým dluhům. Z této těžké situace mu pomohl jeho bratr Vilém, který měl ovšem s dluhy také problém. Nicméně měl velkou politickou autoritu, a tak se mohl za bratra zaručit. Petr si vzal z této závažné životní situace velké ponaučení do budoucna a skutečně se více věnoval hospodaření na svých statcích, v čemž prokázal překvapivé schopnosti.⁴⁶

Ač bratři, Vilém a Petr Vok byli velmi rozdílní. Lišili se především v otázkách politických a teologických. Jak bylo zmíněno výše, Petr Vok již velmi mladý opustil katolickou víru Rožmberků a přestoupil luteránům, později dokonce i novoutrakvistům. Pozdější náklonnost k jednotě bratrské pak vyústila k hádkám a několikaletému odcizení bratrů. Po smrti svého bratra Viléma, se stal Petr Vok posledním vladařem rožmberského Domu. Vilém však po sobě zanechal hluboce zadlužené dominium, a proto musel Petr Vok prodat část majetku, včetně Českého Krumlova. Sám se poté uchýlil do Třeboně. Ačkoliv zastával úřad hejtmána Bechyňského kraje, nikdy se netoužil účastnit politického dění v zemi.

Ke konci svého života musel Petr Vok vyřešit také otázku rožmberského dědictví. V naději, že bude rodová tradice pokračovat, svěřil rožmberský majetek do rukou svého synovce Jana Zrinského ze Serymu, ten ale zemřel jen několik měsíců po smrti Petra Voka. Dědici rožmberského dominia se nakonec stali

⁴³ [Srov.] ŠVÁCHA, Rostislav, Taťána PETRASOVÁ, Klára BENEŠOVSKÁ, et al. *Dějiny umění v českých zemích 800-2000*. V Řevnicích: Arbor vitae societas, 2017. s. 389.

⁴⁴ [Srov.] PÁNEK, Jaroslav. *Vilém z Rožmberka*. In: BALOG, Peter. *Rožmberkové: rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011, s. 91.

⁴⁵ [Srov.] NĚMEC, Bohumír. *Rožmberkové: životopisná encyklopedie panského rodu*. České Budějovice: Veduta, 2001. s. 72-73.

⁴⁶ [Srov.] PÁNEK, Jaroslav. *Vilém z Rožmberka*. In: BALOG, Peter. *Rožmberkové: rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011, s. 91.

Švamberkové, podle listiny z roku 1484, která zaručovala nástupnictví v případě vymření jednoho z rodů.⁴⁷ Ve své závěti ovšem Petr Vok pamatoval také na české evangelické stavy pro případ, že by vymřeli nejen Zrinští, ale i další příslušníci rodu. V tomto případě měl všechen majetek přejít do vlastnictví těchto stavů, ne však pro jejich osobní zisk, ale výnos měl být vynakládán na vzdělávání a náboženské či charitativní účely. Rožmberský majetek měl sloužit k udržování a zřizování škol, kostelů a špitálů, ale také k podpoře učitelů nebo k poskytování stipendií žákům. Dědictví mocného rodu Rožmberků mělo být tedy přeměněno v kulturní nadaci, která neměla v našich dějinách obdoby.⁴⁸

Ve stáří byl Petr Vok hluboce zbožný člověk, který ochotně pomáhal svým bližním skrze dary a almužny. Pro tyto účely využil treboňského zámku, do kterého přicházeli poutníci, vysloužilí vojáci, lidé chromí a nevidomí, kteří žádali o ubytování a o peníze na přežití. Z Petra Voka se stal dobromyslný patriarcha a ve své dobrotivosti nacházel uspokojení.⁴⁹ Díky svému zájmu o sběratelství knih a naučného písemnictví je Petr Vok v historii zapsán také jako mecenáš literatury a byl pravděpodobně největším bibliofilem své doby.⁵⁰

⁴⁷ [Srov.] NĚMEC, Bohumír. *Rožmberkové: životopisná encyklopedie panského rodu*. České Budějovice: Veduta, 2001. s. 74–75.

⁴⁸ [Srov.] PÁNEK, Jaroslav. *Vilém z Rožmberka*. In: BALOG, Peter. *Rožmberkové: rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011, s. 92.

⁴⁹ [Srov.] PÁNEK, Jaroslav. *Vilém z Rožmberka*. In: BALOG, Peter. *Rožmberkové: rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011, s. 93.

⁵⁰ [Srov.] NĚMEC, Bohumír. *Rožmberkové: životopisná encyklopedie panského rodu*. České Budějovice: Veduta, 2001. s. 74–75.

2 Zámek Kratochvíle

Zámek Kratochvíle se nachází nedaleko města Netolice v okrese Prachatice na místě původní malé tvrze s oborou, kterou nechal postavit rožmberský regent Jakub Krčín z Jelčan. Roku 1569 obdržel Krčín od Viléma z Rožmberka hospodářský dvůr Leptač spolu s několika okolními vesnicemi a pozemky, které mohl využívat doživotně. Na místě hospodářských budov byly vystavěny budovy nové, které byly vyzdobeny nástěnnými malbami s tematikou lovu. V blízkosti stavby zřídil Krčín oboru pro chov vysoké zvěře. Výsledky stavební činnosti se velmi zalíbily právě Vilému z Rožmberka, který se rozhodl získat panství Leptač zpět výměnou za panství Sedlčany, po kterém naopak toužil Jakub Krčín. Roku 1579 patřil Leptač opět Rožmberkům a Vilém zde započal stavbu nového loveckého zámku Kratochvíle.⁵¹ Letohrádek je jedním z prvních a nejvíce ryzích ukázek změny životního stylu šlechty v období renesance. Stavba sama již nijak nepřipomíná období středověku, které se vyznačovalo hlubokými vodními příkopy a vysokými hradbami.⁵² (viz Příloha I., obr. 2.)

Lovecký zámek byl založen po vzoru italské a německé šlechty, blízko hlavního sídla Viléma z Rožmberka v Českém Krumlově, a měl sloužit k zábavě a odpočinku po náročných politických i diplomatických aktivitách.⁵³ Kratochvíle byla ale především určena k odreagování hostů po lovech v okolí tamních loveckých revírů. V tehdejší době patřilo vybudování loveckého zámku ke společenské reprezentaci majitele. Vilém z Rožmberka si tento fakt velmi dobře uvědomoval. Inspiraci pro stavbu zámku sbíral převážně při svých zahraničních cestách po Evropě. Ovlivnily ho převážně stavby letohrádků a loveckých zámků v Pasově, u Vídně nebo nedaleko Berlína. Ovšem všechny tyto letohrádky vycházely z italské renesanční architektury, se kterou byl Vilém osobně seznámen při svých cestách po Itálii v polovině 16. století. Zaujala ho nejen architektura italských zámečků, ale také výzdoba, skrz kterou projevili její tvůrci úctu k umění antiky. Jinak tomu nebylo ani u zámku Kratochvíle, ve kterém se antické motivy objevovaly také.⁵⁴

⁵¹ [Srov.] HAJNÁ, Milena. *Historie zámku Kratochvíle*. In: *Zámek Kratochvíle: Renesanční letohrádek a historie jeho památkové obnovy*. České Budějovice: Národní památkový ústav, Územní památková správa v Českých Budějovicích Náměstí Přemysla Otakara II. 34, České Budějovice, 2015. s. 8.

⁵² [Srov.] DVOŘÁČEK, Petr. *Hrady a zámky*. Olomouc: Rubico, 2007. s. 102.

⁵³ [Srov.] HAJNÁ, Milena, Petr PAVELEC a Zuzana VAVERKOVÁ. *Zámek Kratochvíle*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011. s. 9.

⁵⁴ [Srov.] HAJNÁ, Milena. *Historie zámku Kratochvíle*. In: *Zámek Kratochvíle: Renesanční letohrádek a historie jeho památkové obnovy*. České Budějovice: Národní památkový ústav, Územní památková správa v Českých Budějovicích Náměstí Přemysla Otakara II. 34, České Budějovice, 2015. s. 8.

Architektonický projekt byl zadán Vilémem z Rožmberka italskému architektovi Baldassaru Maggi z Argona, který později řídil i samostatnou stavbu. Maggi české prostředí znal velmi dobře, protože již dříve prokázal svůj talent na jiných architektonických dílech pro Rožmberky nebo pány z Hradce. Maggi se zasloužil o mnoho nejrůznějších staveb v Čechách, u kterých dokázal zkombinovat jejich určení a funkci. Například v Českém Krumlově či na Hluboké dokázal přestavět středověký hrad na renesanční zámek. Přiznal však u nich původní středověký charakter, jelikož ponechal fasádu bez architektonického členění. Tento fakt se také odráží u stavby v Bechyni, kde rozšířil gotický hrad o čtyřkřídlovou novostavbu zámeckého charakteru. Svá architektonická díla koncipoval ve snaze o symetrický rozvrh, který lze rozpoznat v Bechyni, na hradeckém Novém stavení, ale především na zámku Kratochvíle, kde je takto koncipován dokonce celý areál.⁵⁵

Jako jeden z mála architektů své doby ve střední Evropě uměl Maggi velmi obratně využít nepravidelný pozemek a přetvořit ho v geometricky symetrický útvar s řadou samostatných částí, příkladem je právě areál Kratochvíle.⁵⁶ Italský architekt Maggi právem patří k nejvýraznějším osobnostem českého i moravského stavitelství v období renesance. Dokázal zdařile vytvořit stavby různorodých druhů jako paláce, vily, kostely či kaple. Nicméně mezi jeho vrcholná díla patří právě letohrádek Kratochvíle, jindřichohradecký Rondel či krumlovská zámecká věž, jenž se řadí mezi nejzdařilejší architektonická díla střední Evropy v 16. století.⁵⁷

Stavba zámku Kratochvíle byla pro Maggiho výjimečná, protože na rozdíl od zámků v Českém Krumlově, Bechyni nebo Telči, kde musel italský architekt respektovat původní rozvržení staveb, a podle toho uzpůsobit i návrhy renesanční přestavby, u Kratochvíle mohl využít celý svůj potenciál. Maggi vybudoval absolutně nový zámek ve stylu italských příměstských šlechtických vil. Architektovi původem z Itálie se podařilo při přípravě plánů zkombinovat středoevropskou architekturu s italským renesančním stavitelstvím. Samotnou obdélníkovou stavbu umístil kompozičně zajímavě do rázu okolní krajiny.⁵⁸ Maggi se dokázal vypořádat i s bažinatým terénem, který v počátcích stavby

⁵⁵ [Srov.] KRČÁLOVÁ, Jarmila. *Renesanční stavby B. Maggiho v Čechách a na Moravě*. Praha: Academia, 1986. s. 79.

⁵⁶ [Srov.] Tamtéž, s. 82.

⁵⁷ [Srov.] Tamtéž, s. 87–88.

⁵⁸ [Srov.] HAJNÁ, Milena. *Historie zámku Kratochvíle*. In: *Zámek Kratochvíle: Renesanční letohrádek a historie jeho památkové obnovy*. České Budějovice: Národní památkový ústav, Územní památková správa v Českých Budějovicích Náměstí Přemysla Otakara II. 34, České Budějovice, 2015. s. 8.

komplikoval položení základů. Stavba byla položena na trámovém roštu, který byl podložený dubovými a olšovými pilotami. Bohužel nedostatečný konzervační vliv materiálu na základy stavby způsobil narušení statiky budovy.⁵⁹

Celé prostranství zámku je opticky rozděleno na dvě symetrické osově souměrné části.⁶⁰ „Svojí geometrickou přesností skýtá jisté architektonické analogie ke Kratochvíli také zámek Bučovice Jana Černoorského z Boskovic, budovaný od roku 1567, a zámek Krásný Dvůr u Podbořan Jana Maškovského z Kolovrat, dostavěný rokem 1572.“⁶¹ Jednopatrová obdélníková budova je umístěna do přední části protáhlé zahrady s centrální baštou s rožmberským jezdcem, který je umístěn v zadní obvodové zdi zahrady.⁶² Okrasná zahrada byla plná rozsáhlé zeleně s mnoha druhy květin, které byly zasazeny do záhonů, díky kterým pak na zahradě vznikaly důmyslné geometrické obrazce. Kromě rostlin zdobila zahradu také rozsáhlá sochařská sbírka, kterou Vilém z Rožmberka získal v rakouském Innsbrucku roku 1568.⁶³ Relaxační charakter zahrady byl v roce 1586 doplněn dnes již neznámými vodními hříčkami a fontánami.⁶⁴

Hlavní budovu zámku obepíná pravidelný okrasný vodní příkop, který byl prakticky využit ke svedení přebytečné vody ze základů zámku. Zámecký areál je ohraničený zdí, která měla tvořit symbolické rozdělení mezi volnou, divokou přírodou a symetricky dokonalým estetickým dílem. Tato zeď je obklopená tzv. baštami, přízemními obytnými pavilony, které sloužily jako samostatné bytové jednotky určené pro rožmberské úředníky. V interiéru jsou bašty vyzdobeny nástěnnými malbami. V protáhlém stavení, které přilehá k obvodové zdi, bylo umístěné provozní zázemí zámku včetně spižírny, kuchyně a místností pro služebnictvo. Část zdi přerušuje vysoká věžová brána s výrazným kamenným

⁵⁹ [Srov.] BARTOŠ, Václav. *Hrady a zámky jižních Čech*. České Budějovice: Propagační tvorba, České Budějovice, 1991. s. 30.

⁶⁰ [Srov.] HAJNÁ, Milena. *Historie zámku Kratochvíle*. In: *Zámek Kratochvíle: Renesanční letohrádek a historie jeho památkové obnovy*. České Budějovice: Národní památkový ústav, Územní památková správa v Českých Budějovicích Náměstí Přemysla Otakara II. 34, České Budějovice, 2015. s. 8.

⁶¹ HAJNÁ, Milena, Petr PAVELEC a Zuzana VAVERKOVÁ. *Zámek Kratochvíle*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011. s. 16.

⁶² [Srov.] HAJNÁ, Milena. *Historie zámku Kratochvíle*. In: *Zámek Kratochvíle: Renesanční letohrádek a historie jeho památkové obnovy*. České Budějovice: Národní památkový ústav, Územní památková správa v Českých Budějovicích Náměstí Přemysla Otakara II. 34, České Budějovice, 2015. s. 8.

⁶³ [Srov.] HAJNÁ, Milena, Petr PAVELEC a Zuzana VAVERKOVÁ. *Zámek Kratochvíle*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011. s. 26.

⁶⁴ [Srov.] BARTOŠ, Václav. *Hrady a zámky jižních Čech*. České Budějovice: Propagační tvorba, České Budějovice, 1991. s. 31.

portálem. Právě touto branou se přes padající most nad vodním příkopem vjíždělo do zámku.⁶⁵

Kostelík Narození Panny Marie z let 1585–1589 umístil Maggi do jihovýchodního nároží hrady, která obklopuje a ohraničuje celý areál. Kostelík s věží má bohatou vnitřní štukovou a malířskou výzdobu. Rekonstruován a znovu vysvěcen byl pak v roce 1997. Kostelík patří mezi jednu z mála církevních staveb z období pozdní renesance v Čechách. Zajímavý je také interiér kostela, který je sklenutý valenou klenbou s lunetami. Na klenbě lodi se pak nacházejí renesanční malované pašijové výjevy. Výklenky presbytáře zdobí barokní sochy sv. Petra a Pavla, které jsou provedené v nadživotní velikosti.⁶⁶ Vizuálním opakem kostela na protilehlé straně byla vyvýšená zahradní bašta. Vně hlavního areálu zámku stála stáj pro zhruba třicet koní s velkou senovou půdou a stodola. Nedaleký Petrův dvůr s gotickými základy, který byl později přestavěn v renesančním slohu Rožmberky, se staral o hospodářské zázemí zámku.⁶⁷

Fasáda zámku byla zdobena nástěnnými malbami sloupů nebo zaoblenými výklenkovými nikami. Jedná se o netradiční spojení těchto dvou architektonických prvků. Malíř využil výklenkových nik, které dělají dojem prohloubeného prostoru a hned před ně umístil malby sloupů. Dohromady tak malíř vytvořil bohatou arkádovou galerii. Tím se autorovi povedlo prolomit jednotvárnou plochou strukturu zámeckých fasád a vnesl do nich náznak pohybu a plasticitu. V lunetách vily se objevují malované profily římských císařů nebo vojevůdců. Zahradní obvodové zdi jsou zdobeny složitou iluzivní malbou oken a malovanými postavami, které představují bájně válečníky pocházející z různých dob a krajin. Největší pozornost si však zaslouží alegoricky ztvárněná Fáma neboli ženská postava s trubkou, která do všech stran zvěstuje radostnou zprávu o věhlasu a velkých vítězstvích výše zmíněných válečníků. Postava Fámy nebyla zvolena náhodně. V umění doby renesance byla Fáma chápána jako symbol lidského úspěchu, slávy nebo věhlasu a také ta, která dokáže porazit smrt.⁶⁸

⁶⁵ [Srov.] HAJNÁ, Milena. *Historie zámku Kratochvíle*. In: *Zámek Kratochvíle: Renesanční letohrádek a historie jeho památkové obnovy*. České Budějovice: Národní památkový ústav, Územní památková správa v Českých Budějovicích Náměstí Přemysla Otakara II. 34, České Budějovice, 2015. s. 10.

⁶⁶ [Srov.] DAVID, Petr a Vladimír SOUKUP. *1000 kostelů, klášterů a kaplí: [to nejkrásnější z Čech, Moravy a Slezska]*. V Praze: Knižní klub, 2013. s. 242.

⁶⁷ [Srov.] HAJNÁ, Milena. *Historie zámku Kratochvíle*. In: *Zámek Kratochvíle: Renesanční letohrádek a historie jeho památkové obnovy*. České Budějovice: Národní památkový ústav, Územní památková správa v Českých Budějovicích Náměstí Přemysla Otakara II. 34, České Budějovice, 2015. s. 10.

⁶⁸ [Srov.] HAJNÁ, Milena. *Historie zámku Kratochvíle*. In: *Zámek Kratochvíle: Renesanční letohrádek a historie jeho památkové obnovy*. České Budějovice: Národní památkový ústav, Územní památková správa v Českých Budějovicích Náměstí Přemysla Otakara II. 34, České Budějovice, 2015. s. 11.

Rožmberská rodová, ale i rodinná symbolika zdobila zámek Kratochvíle hned na několika místech. Velmi výrazně byla zdobena bašta, která se nacházela v centrální ose zámeckého areálu uprostřed obvodové zdi. Byl zde umístěn rožmberský jezdec na bílém koni s mečem.⁶⁹ Dále se na zámku Kratochvíle často vyskytuje erbovní znamení Rožmberků – červená pětilistá růže, která zdobila nejen zámecké zdi, ale i interiér zámku, zejména pak krbové římsy, které dále nesou i erby stavebníků nebo zubří hlavu patřící Vilémovi z Rožmberka a jeho ženě Polyxeně. Na jiné krbové římsě lze nalézt heslo Viléma „Festina lente“, které v překladu znamená Spěchej pomalu. Symbolická výzdoba Kratochvíle tak reprezentovala vlivného člena rožmberského rodu.⁷⁰

Z venku působí zámecká budova symetrickým, obdélníkovým dojmem. Zámek se skládal z přízemí, prvního patra a z prostor pod střechou. Důležitou inspirací pro rozvržení interiéru stavby byly italské renesanční vily. V každém patře byl tedy velký vstupní sál, který obklopovaly ze tří stran po obvodu další místnosti. Tyto pokoje pak tvořily samostatné oddělené celky. V přízemí stavby zámku se nacházely místnosti, které byly potřebné k praktickému provozu zámku. Byla zde např. přípravná jídel, koupelna nebo dvořanská světnice. V této části zámku se hosté nezdržovali příliš dlouho. Jejich cesta vedla po širokém dvouramenném schodišti až do samotného srdce celé vily, které se nacházelo v prvním patře. Zde byly umístěné pokoje, které byly využívány pro významné zámecké hosty a společenské události. Své pokoje zde měli i majitelé zámku Kratochvíle, Vilém a Petr Vok z Rožmberka.⁷¹

Místnosti určené pro pány zámku byly zhotoveny podle vzoru italských vil tzv. vlašský appartement. Tento typ pokojů byl sestaven z jednoho či více předpokojů, které se nazývaly antecamera a dále pak ze soukromých místností majitele zámku. Znamenalo to tedy, že hosté vstoupili nejprve do antecamery, kde vyčkali na vyzvání služebnictva, aby mohli vstoupit i do soukromých pokojů pánů. Zámek nebyl spojen jen hlavním širokým schodištěm, ale patra propojovalo také šnekovité schodiště, které sloužilo k rychlému přesouvání služebnictva z přízemních prostor do soukromých místností majitelů zámku. V době vlády Rožmberků měl zámek i podkroví, které sloužilo jako obydlí pro fraucimor.

⁶⁹ [Srov.] HAJNÁ, Milena. Historie zámku Kratochvíle. In: *Zámek Kratochvíle: Renesanční letohrádek a historie jeho památkové obnovy*. České Budějovice: Národní památkový ústav, Územní památková správa v Českých Budějovicích Náměstí Přemysla Otakara II. 34, České Budějovice, 2015. s. 12.

⁷⁰ [Srov.] BRYCH, Vladimír. *České hrady, zámky a tvrze*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2006. s. 357.

⁷¹ [Srov.] HAJNÁ, Milena. Historie zámku Kratochvíle. In: *Zámek Kratochvíle: Renesanční letohrádek a historie jeho památkové obnovy*. České Budějovice: Národní památkový ústav, Územní památková správa v Českých Budějovicích Náměstí Přemysla Otakara II. 34, České Budějovice, 2015. s. 13.

Zde bydlela pak manželka pána, dvorní dámy a další ženské služebnictvo. Rožmberská paní mohla využívat pokoj s bohatě malovanou postelí s nebesy. Z důvodu zachování ctnosti a čestnosti dam, které doprovázely paní, spaly všechny společně v místnosti. Při přestavbě zámku byly tyto tzv. fraucimorské pokoje odstraněny, a proto nelze zjistit jejich přesnou podobu.⁷²

2.1 Letohrádek Kratochvíle bez Rožmberků

V roce 1601 byl Petr Vok z Rožmberka nucen kvůli těžké finanční situaci prodat celé českokrumlovské panství, a to i se zámkem Kratochvíle. Panství se zámkem od něj koupil císař Rudolf II., který sice zámek nikdy nenavštívil, ale i tak o něj projevoval velký zájem, konkrétně prostřednictvím objednávky určené malíři Bartoloměji Beránkovi – Jelínkovi z Českého Krumlova. Malíř měl vyhotovit několik obrazů s pohledy na rožmberský zámek ze všech stran, tak aby byly znázorněny všechny bašty, obvodové zdi, obora v okolí. Obrazy, které mohly dalším generacím přinést svědectví o původním vzhledu zámku a jeho okolí, bohužel zmizely.⁷³

V 17. století sláva letohrádku Kratochvíle opadla a zámku tak nastaly velmi krušné časy. Sídlo Rožmberků nikdo nenavštěvoval, a tak došlo k velmi rychlému chátrání celého objektu. V roce 1611 vtrhla na zámek vojska pasovských vojáků, kteří zámek vydrancovali a poničili i výzdobu interiérů. V roce 1622, krátce po vypuknutí třicetileté leté války, patřila Kratochvíle, stejně jako další statky v jižních Čechách, štýrskému šlechtici Janu Oldřichovi z Eggenbergu. Noví majitelé zámku byli nuceni opravit velmi poškozený interiér zámku, vytlučená okna, zničená kamna, ale i zdevastované dlaždicové podlahy. Kromě oprav v interiéru zasáhli Eggenbergové i na pozemku okolo zámku. V roce 1656 bylo zbouráno staré stavení Leptače, aby se mohla rozšířit zámecká zahrada. Z Krčínova Leptače tak zůstal jen tzv. štekl, který dobře posloužil jako ubytování pro panského myslivce.

Další velkým zásahem Eggenbergů na zámku byla oprava vyhořelé zámecké věže a pozlacení její makovice. Souměrně položené bašty pak doplnily obvodové zdi zámecké zahrady. Manželský pár Eggenbergů, který letohrádek

⁷² [Srov.] HAJNÁ, Milena. Historie zámku Kratochvíle. In: *Zámek Kratochvíle: Renesanční letohrádek a historie jeho památkové obnovy*. České Budějovice: Národní památkový ústav, Územní památková správa v Českých Budějovicích Náměstí Přemysla Otakara II. 34, České Budějovice, 2015. s. 13.

⁷³ [Srov.] HAJNÁ, Milena, Petr PAVELEC a Zuzana VAVERKOVÁ. *Zámek Kratochvíle*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011. s. 34.

spravoval, miloval umění. Díky tomu se na zámku a v zahradách pořádalo mnoho divadelních představení. Pro herce a komedianty byly u kostelíka v roce 1678 vystavěny dva domky. Sama Marie Ernestina ze Schwarzenbergu započala s úpravami interiéru, nechala osadit nový krb, vyměnit dveřní portály či nechala zasklít okna. Pravděpodobně z této doby Eggenbergů pochází také malované dveře almary ve Zlatém pokoji, které zdobí hravé malby exotických ptáků a ovoce. V roce 1686 byla na přání Eggenbergů namalována rozměrná veduta, která představovala tehdejší podobu zámku s přilehlou bažantnicí a částí obory. Malíř Jindřich de Veerle, jenž byl pověřen tímto úkolem, zasadil zámek Kratochvíle do otevřené krajiny, kde lze dokonce rozeznat i města Lhenice, Netolice, Petrův Dvůr, nebo několik vesnic a panských dvorů v okolí.⁷⁴

V roce 1719 převzali zámek Kratochvíle Schwarzenbergové, kteří nejvýznamněji přispěli do přestavby a úprav letohrádku. Mezi lety 1762-1764 byla zcela přestavěna původní renesanční valbová střecha, která byla zdobena vikýři a elegantními komíny. Nahradila ji současná mansardová střecha, která opticky rozdělila zámeckou stavbu na dvě části. Zmizela také původní lunetová římsa, a dokonce i pokoje rožmberského fraucimoru, které se nacházely pod střechou.⁷⁵ Dalším významným zásahem Schwarzenbergů na letohrádku bylo vytrhání původní renesanční podlahy z glazovaných dlaždic, které byly přesunuty majiteli na zámek Hluboká.⁷⁶ Avšak i přes rozsáhle přestavby, Schwarzenbergové Kratochvíli často nenavštěvovali. Mnohem více trávili čas na nově vybudovaném barokním zámku Ohrada u Hluboké nad Vltavou, nebo později v letním sídle v Libějovicích. Ze zámeckých pokojů na Kratochvíli se staly úřednické byty, které byly přizpůsobeny tomuto využití. Štukové práce a nástěnné malby byly buď přebíleny nebo dokonce otlučeny. V 19. stoletím se stal z Kratochvíle ústav pro sirotky a mimo jiné také archiv a muzeum netolického a prachatického panství.⁷⁷

Na základě pozemkové reformy ve dvacátých letech 20. století byl zámek zestátněn a využíván Krajským zemědělským muzeem. Své využití našel i na konci druhé světové války, kdy zde byla uschována sbírka Městského muzea v Českých Budějovicích. V padesátých letech spadl letohrádek do péče Národní

⁷⁴ [Srov.] HAJNÁ, Milena, Petr PAVELEC a Zuzana VAVERKOVÁ. *Zámek Kratochvíle*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011. s. 34–36.

⁷⁵ [Srov.] Tamtéž, s. 36.

⁷⁶ [Srov.] BRYCH, Vladimír. *České hrady, zámky a tvrze*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2006. s. 357.

⁷⁷ [Srov.] HAJNÁ, Milena, Petr PAVELEC a Zuzana VAVERKOVÁ. *Zámek Kratochvíle*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011. s. 36.

kulturní komise⁷⁸. Od té doby zde probíhaly stavební a restaurátorské práce různého rozsahu. Oprava a restaurování se týkalo štukových reliéfů, sgrafit a nástěnných maleb. Proběhlo také i statické zajištění zámku. Budova Kratochvíle byla mezi roky 1981–2006 využita pro expozici českého animovaného filmu. Kvůli úpravě interiéru pro účely výstavy byly umělecké a architektonické skvosty Kratochvíle zcela ukryty očím návštěvníků. Šťastné časy pro zámek Kratochvíle započaly v roce 2006, kdy byla ukončena výstava animovaného filmu. Z podnětu nového majitele byl započat projekt *Renesance renesance*, který si kladl za cíl navrátit zámek do původní, autentické podoby, která respektuje architektonickou a uměleckou hodnotu Kratochvíle.⁷⁹ „V roce 2007 byly na letohrádku zařízeny tři místnosti ve stylu doby Viléma z Rožmberka a další prostory např. Zlatý sál. Součástí prohlídkové trasy je také zrestaurovaná zámecká kaple Narození Panny Marie (lze navštívit i samostatně) a zahrada, které se postupně vrací podoba manýristické renesanční zahrady se záhony léčivých bylin a technických plodin.“⁸⁰ Zároveň měl projekt s následnou instalací připomínat dobu posledních Rožmberků. V roce 2011 byl projekt dokončen u příležitosti výročí zesnutí Petra Voka z Rožmberka.⁸¹

2.2 Malířská výzdoba na zámku Kratochvíle

Autory malířské a štukové výzdoby v prostorách zámku byli malíř Georg Widman z Braunschweigu a štukáter Antonio Melana s pomocníky. Inspiraci a náměty získávali tito umělci především z dřevořezů německého grafika Josta Ammana, neméně je pak inspiroval slavný německý malíř Albrecht Dürer a další řada umělců. V přízemí a ve vstupním sále zámku jsou umístěné malované výjevy, které jdou ruku v ruce i s hlavním účelem stavby zámku Kratochvíle, a to je zábava při lovech a štvanicích na zvěř. Nechybí zde nejrůznější lovecké scény či lovci samotní, dokonce se zde nachází i ztvárnění lesní, exotické či bájně zvěře,

⁷⁸ Národní kulturní komise pro správu státního kulturního majetku (NKK) vznikla po roce 1945 a měla na základě konfiskačních dekretů z roku 1945 spravovat zestátněné hrady, zámky a jejich mobiliář. Převzato z: NEJEDLÝ, Vratislav. *Historie Národního památkového ústavu*. In: *Národní památkový ústav* [online]. Praha [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/historie-npu>.

⁷⁹ [Srov.] HAJNÁ, Milena, Petr PAVELÉC a Zuzana VAVERKOVÁ. *Zámek Kratochvíle*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011. s. 37.

⁸⁰ JUŘÍK, Pavel. *Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*. Praha: Libri, 2008. s. 78.

⁸¹ [Srov.] HAJNÁ, Milena, Petr PAVELÉC a Zuzana VAVERKOVÁ. *Zámek Kratochvíle*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011. s. 37.

například jelena, medvěda, zajíce, slona nebo mýtického gryfa.⁸² Podrobněji se o tuto problematiku zajímá následující kapitola.

První patro zámku bylo vyzdobeno vybranými alegorickými příběhy z římské mytologie. Historické prvky v malbě přibližovaly hostům vlastnosti majitele zámku a také je upozorňovaly na běžně přijímané světské a duchovní hodnoty, nebo osobní touhy a přání majitele. Hosté byli seznámeni se starobylým původem rodu majitele vily i s jeho širokými vědomosti o antice a literatuře. Pro návštěvníky zámku, ale i pro samotné majitele, nebylo složité se v antických motivech orientovat. Většina aristokratů se díky svým zahraničním cestám či studijních pobytech v Itálii velmi dobře seznámila s antickou kulturou. Například dějiny Tita Livia s dřevořezy Josta Ammana, které posloužily jako vzor pro štukatérské nebo malířské práce, vlastnila v tehdejší době téměř každá aristokratická rodina. Výzdoba zámku v podstatě prezentovala jakousi intelektuální hru, při které si mohli hosté zámku ověřit svůj intelektuální rozhled a znalosti a potvrdit si tedy svou sounáležitost s další urozenou elitou nebo privilegovanou vrstvou obyvatelstva.⁸³

Alegorie ctností, které byly ztvárněny postavami žen, reprezentovaly hlavní ideu malířské výzdoby Kratochvíle. Tato výzdoba se dochovala na zámku hned na dvou místech, a to v horním předpokoji, kam byly umístěné kardinální ctnosti (Mírnost, Moudrost, Spravedlnost, Statečnost) a teologické (Láska, Naděje, Víra), a ve Velkém zlatém sále, kde se nacházejí opět ctnosti kardinální. Malíř umístil tyto ctnosti do středu klenební plochy, kde obklopovaly klíčový motiv rožmberského jezdce, mezi erby manželek Viléma z Rožmberka.⁸⁴ Alegorická malba měla zdůrazňovat slávu a zásluhy rožmberského rodu při obraně Českého království a měla vyzdvihovat příkladný život Viléma i jeho manželek. Malbu jako celek doplňují také další ženské alegorické postavy, které symbolizují dobrou vládu.⁸⁵

Výběr námětů z římské historie, které se objevují v centrálních prostorách Kratochvíle, přímo souvisí se starobylou historií Rožmberků, jenž svůj původ

⁸²[Srov.] HAJNÁ, Milena. Historie zámku Kratochvíle. In: *Zámek Kratochvíle: Renesanční letohrádek a historie jeho památkové obnovy*. České Budějovice: Národní památkový ústav, Územní památková správa v Českých Budějovicích Náměstí Přemysla Otakara II. 34, České Budějovice, 2015. s. 13-14.

⁸³[Srov.] HAJNÁ, Milena, Petr PAVELEC a Zuzana VAVERKOVÁ. *Zámek Kratochvíle*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011. s. 26.

⁸⁴ [Srov.] BŮŽEK, Václav a Josef HRDLIČKA. *Dvory velmožů s erbem růže: všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*. Praha: Mladá fronta, 1997. s. 36.

⁸⁵ [Srov.] HAJNÁ, Milena. Historie zámku Kratochvíle. In: *Zámek Kratochvíle: Renesanční letohrádek a historie jeho památkové obnovy*. České Budějovice: Národní památkový ústav, Územní památková správa v Českých Budějovicích Náměstí Přemysla Otakara II. 34, České Budějovice, 2015. s. 14.

přisuzují mýtické postavě trojského hrdiny Aenea.⁸⁶ Skrze události, jež lze nalézt v Dějinách Říma od antického historika Tita Livia, se ve výzdobě zámku odehrávají příběhy, které oslavují vznešené činy římských hrdinek a hrdinů. Mezi znázorněná témata patří Romulus a Remus s vlčicí, Boj Horatiů a Curiatiů nebo Horatius Cocles bojuje na mostě s Etrusky a další.⁸⁷ V protikladu k těmto slavným a dobrým počínům je zde ztvárněno jednání jiných, a to zlé a podlé, které ve smyslu varování poukazuje na morální selhání jedince a také neútěšnou tíhu svědomí a viny.⁸⁸

V přízemí vily se nachází druhá největší místnost v zámku, a to dvořanská světnice, jinak také zaječí pokoj nebo oficírská tabulnice. Tato část letohrádku je typická pro svou malířskou výzdobu, která navazuje na loveckou výzdobu Vstupního sálu. Zejména se jedná o zvířecí a mytologické náměty, které vytvořil již zmíněný Georg Widman podle grafických listů Josta Ammana. Světnice byla využívána ke společenským aktivitám dvořanů.⁸⁹

Výsadní a důležité postavení Viléma z Rožmberka vyzdvihovala nákladná malířská výzdoba jeho soukromých pokojů.⁹⁰ Vstupní místnost do Vilémova apartmá se nazývá Zlatý pokoj, a to díky bohaté výzdobě a četným pozlaceným detailům štukové výzdoby a kování.⁹¹ Zlacené zámky a panty na dveřích nebo zlacenou almaru zaznamenává již inventář z roku 1608. Malířská nástěnná výzdoba byla v těchto pokojích provedena postupně v několika etapách.⁹² Zlatý pokoj je v klenbách a lunetách zdoben obrazy ze Samsonova života.⁹³ Autorem je také Georg Widman a jeho pomocníci, kteří pro svou práci využili jako předlohu dřevorezy Rafaela Sadelera zhotovené podle kreseb Joose van Wingehe. Pro další obrazy samsonovského cyklu byly využity ilustrace z Frankfurtské bible. Mimo jiné jsou ve Zlatém pokoji také vyobrazené mytologické a žánrové postavy jako bohyně Juno nebo Athéna.⁹⁴

⁸⁶ [Srov.] HAJNÁ, Milena, Petr PAVELEC a Zuzana VAVERKOVÁ. *Zámek Kratochvíle*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011. s. 26.

⁸⁷ [Srov.] BRYCH, Vladimír. *České hrady, zámky a tvrze*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2006. s. 360.

⁸⁸ [Srov.] HAJNÁ, Milena, Petr PAVELEC a Zuzana VAVERKOVÁ. *Zámek Kratochvíle*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011. s. 26.

⁸⁹ [Srov.] Tamtéž, s. 49.

⁹⁰ [Srov.] Tamtéž, s. 93.

⁹¹ [Srov.] BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 100.

⁹² [Srov.] HAJNÁ, Milena, Petr PAVELEC a Zuzana VAVERKOVÁ. *Zámek Kratochvíle*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011. s. 93.

⁹³ [Srov.] BRYCH, Vladimír. *České hrady, zámky a tvrze*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2006. s. 360.

⁹⁴ [Srov.] HAJNÁ, Milena, Petr PAVELEC a Zuzana VAVERKOVÁ. *Zámek Kratochvíle*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011. s. 93.

3 Lov a lovecké motivy na letohrádku

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, letohrádek Kratochvíle sloužil zejména k odreagování a odpočinku hostů po lovech. Lovecké motivy ve výzdobě zámku lze tedy najít téměř ve všech jeho částech.

Lov nebyl pro aristokraty jen zábavou a výsadou, ale také zkouškou odvahy, zručnosti a důvtipu. Především se pak jednalo o významnou společenskou událost, která odpovídala požadavkům panské reprezentace. Šlechtici mohli při lovu předvádět své vlastní schopnosti a důvtip, skvělé koně a lovecké psy a také zbraně. Využívali se kuše, tesáky, ale také lovecké oštěpy či ručnice zdobené perletí nebo slonovinou. Štvanice na zvěř se konaly v lese nebo byla zvířata lovena přímo v ohrazených oborách za pomoci objemných sítí, tenat, které zaručovaly hromadný úlovek srn, daňků, jelenů, divočáků či zajíců. Mezi lovená zvířata patřili také vlci, medvědi, bažanti nebo lišky. K lovu se mimo jiné taky využívali speciálně vycvičení draví ptáci, o které se starali panští sokolníci. V netolické oboře se často na podzim pořádaly lovy na vysokou zvěř.⁹⁵

Urození pánové a dámy byli na svých lovech doprovázeni myslivci, hajnými, ale také naháněči se smečkou psů. Panstvo často vsázelo na úspěšnost svých psů finanční obnos. Jinak tomu nebylo ani u Viléma z Rožmberka, který si úspěchy svých psů zaznamenával. Maso ulovených zvířat posloužilo panské tabuli a paroží či kožešiny se staly ozdobou loveckých zámků. Právě v období renesance byl oblíbeným doplňkem zámků nábytek nebo lustry z paroží. Loveckou vášní byl proslulý také Petr Vok z Rožmberka, který při lovu doprovázel i císaře Maxmiliána II.⁹⁶

Lovecké motivy můžeme najít zejména v přízemních prostorách zámku Kratochvíle, a to konkrétně v ústřední síni a v sousedním trabantském sále.⁹⁷ „Vstupujícího na první pohled upoutá bohatý svět lovů a zvířat, která zastupují v nadokenních a protějškových lunetách v krajinné scénérii daněk (bílý sob), vlk s kachnou, opice (pavián), leopard, lev, gryf, opice (kočkodan), medvěd a dva velbloudi – osedlaný a neosedlaný.“⁹⁸ Klenby s větší plochou doplňují lovecké scény, ale i postavy samotných lovců a další výjevy se zvířaty, například sokolník

⁹⁵ [Srov.] HAJNÁ, Milena, Petr PAVELEC a Zuzana VAVERKOVÁ. *Zámek Kratochvíle*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011. s. 47.

⁹⁶ [Srov.] Tamtéž, s. 47–48.

⁹⁷ [Srov.] BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 78.

⁹⁸ BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 81.

se psem, lovci střílející na vodní ptáky, lov na medvěda či na vlky a další.⁹⁹ (viz Příloha I., obr. 3)

Při realizaci maleb těchto zvířat se Georg Widman nechal inspirovat již zmíněnými dřevořezy Josta Ammana, které se objevily v tehdy velmi úspěšných knihách Thierbuch (neboli zkráceně Kniha o zvířatech) a Jadbuch (jinak Kniha o lovu).¹⁰⁰ Inspirací pro lovecké scény byly rytiny stejného umělce otištěné ve velmi oblíbené obrázkové knize Figuren von Jag und Weidwerck, která vyšla ve Frankfurtu nad Mohanem již v roce 1582. Pohledy do krajin a lovecké scény se rozprostíraly i na stěnách ve spodní části síně. Dnes je zachován jen zlomek v severovýchodním koutě a západním čele místnosti. Ztvárnění krajin se na rozdíl od figurálních výjevů zvířat nepojí s předlohou. Žánrové pohledy do krajin představují neobyčejný příklad krajinomalby v českém malířství renesance a také dokládají velkou malířskou zdatnost Georga Widmana. Již sama volba krajinných námětů byla zajímavá, jelikož patřila k typické výzdobě renesančních italských vil jako je například Villa Farnesina v Římě, Villa d'Este v Tivoli, Palazzo Te v Mantově, Villa Barboro v Maser a další. Krajinné pohledy v ústředních místnostech často těsně navazovaly na okolní zahradu, ale jen výjimečně vytvářely melancholickou atmosféru antických scenérií. Tyto antikizující krajiny na Kratochvíli mohly být případně v souladu s ovidiovskými výjevy.¹⁰¹

Přiléhající trabantský sál zastupuje další prostory, ve kterých lze nalézt převážně zvířecí a loveckou tematiku. (viz Příloha I., obr. 4) Dvě velká osová pole a lunety pod okny opět patří malovaným představitelům zvířecí říše. Objevuje se zde slon a jelen, kteří jsou umístěni jako jediní na vyvýšeném antickém sloupu, dále pak lev a lvice, nosorožec, liška, vlk, bájný jednorožec, kamzík, opice, divoké prase a kozoroh. Stejně jako u předchozí místnosti byly pro předlohu využity grafiky Josta Ammana z roku 1569. Vedle těchto rozměrných maleb lze v trabantském sále nalézt také postavy lovců s puškami, kopími, meči, psy a ptáky. Georg Widman často kombinoval různé grafické vzory, a proto vycházejí zmíněné postavy lovců z rytin Hendrika Goltzia, které zobrazující vojáky. Dalším motivem je pak trojice zajíců s navzájem spojitými ušima umístěným ve středu klenby, který reprezentuje mnohotvárnost symboliky a nejednoznačnou významovost výzdoby. Zajíců odkazují k Nejsvětější trojici a tento motiv je tedy

⁹⁹ [Srov.] BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 81.

¹⁰⁰ [Srov.] JUŘÍK, Pavel. *Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*. Praha: Libri, 2008. s. 77.

¹⁰¹ [Srov.] BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 82.–83.

úzce spjat i se starší předkřesťanskou velikonoční tradicí a symbolikou plodivé síly přírody.

Výzdoba přízemí letohrádku Kratochvíle dokazuje, jak na první pohled prvoplánová symbolika zvířecího a loveckého žánru odkazuje spíše k mnohem komplikovanějším významovým vrstvám. Dokladem toho je právě výběr zvířat v přízemních prostorách. Vedle skutečných lovených zvířat jako je jelen, kamzík, liška, vlk, divoké prase, lze na letohrádku nalézt také zvířata exotická jako lva, nosorožce, slona, tygra či opici. Své místo mají na zámku také zvířata bájná – jednorožec a gryf.¹⁰² „Nešlo jen o reprezentaci zvířat, která se mohla v okolí Kratochvíle lovit, ale spíše o obecné zvířecí univerzum, malovanou menažerii, kde se důraz kladl na cizokrajnou a neobvyklou zvířenu.“¹⁰³ Zobrazená zvířata spíše zastupují výzdobný prvek, který Kratochvíli dodává vznešený charakter.

Motivy zvířecího společenství mohou také souviset přímo s fyzickou realizací zvěřinců v zoologických zahradách u některých vil či letohrádků (Letohrádek ve Stuttgartu či Neugebäude u Vídně).¹⁰⁴ Podobně se uvažuje o Kratochvíli a o chovu exotických zvířat Petrem Vokem, který si například dovezl ze svého uherského tažení v roce 1594 velblouda, či později obrovského buvola.¹⁰⁵ Určitá souvislost by se dala nalézt s idejí rajské zahrady, což vysvětluje přítomnost exotické a bájně zvěře v rožmberské výzdobě. Další významová rovina malovaného zvířecího společenství Viléma z Rožmberka odkazuje na velkou oblíbenost Ezopových bajek o zvířatech, která vystupují v různých mravoličných příbězích. Různorodé zastoupení zvířat na Kratochvíli lze vnímat i skrz lovecký žánr, ale spíše v metaforickém ztvárnění jako projev mužné, lovecké zdatnosti a dovednosti šlechtice.¹⁰⁶

Různé kombinace zvířat v renesančních vilách vyjadřovaly typický kontrast nekontrolovatelné divoké přírody a civilizace či kultury. Vzácná a exotická zvířata při vilách mohla také dokládat princip ovládnutí, dominance a přivlastňování zvířat majitelem zahrady. Čím exotičtější a divočejší zvířata byla

¹⁰² [Srov.] BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 82.-83.

¹⁰³ BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012.s. 93-94.

¹⁰⁴ [Srov.] BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 93.-94.

¹⁰⁵ [Srov.] JAKUBEC, Ondřej. *"Slavné stavení" posledních Rožmberků: Vila Kratochvíle a možnosti interpretace pozdě renesanční aristokratické rezidence*. Brno, 2014. Habilitační práce. Masarykova univerzita v Brně. s. 121.

¹⁰⁶ [Srov.] BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 94. – 95.

v zahradě či ve výzdobě vily zastoupena, tím více byla dávána najevo autorita, nadvláda a velkolepost vlastníka.¹⁰⁷

Zvířecí symbolika ve vile má mnoho způsobů vysvětlení, které se dají doplnit i o další. Výše zmíněná trojice zajíců ve vrcholu klenby trabantského sálu odkazuje na křesťansky alegorický výklad, který lze aplikovat na další vyobrazená zvířata na Kratochvíli. (viz Příloha I., obr. 5) Poukázat takto lze i na roli jednorožce, který je ve výzdobě vily též zastoupený.¹⁰⁸ Jednorožec se objevuje v různých obměnách v legendách po celém světě.¹⁰⁹ Souvislost s křesťanskou vírou lze nalézt hned několikrát, avšak nejvýznamnější je snad přirovnání bájného zvířete k samotnému Kristovi. Jeho roh dokázal svou mocí očistit jezerní vodu otrávenou jedem hada. Podle jiných církevních spisovatelů je zase roh symbolem Kristova kříže. V období pozdního středověku byl oblíbený motiv Zvěstování Panně Marii v podobě lovu na jednorožce, kdy zvíře samotné pak nachází útočiště v klíně Panny Marie sedící v „uzavřené zahradě“. Tento motiv lze nalézt na nástěnné malbě v kapli Jana Nepomuka Neumanna v Prachaticích. Jednorožec vystupuje v renesanční ikonografii též na náhrobcích a portrétech dívek jako symbol nevinnosti.¹¹⁰

Pozornost si určitě také zaslouží slon, který spolu s jelenem zaujímá nejvýraznější místo. Na rozdíl od jelena je slon zástupcem exotické zvěře a na českém území žil jen v zajetí, slona však lze vnímat skrze jeho symboliku. (viz Příloha I., obr. 6.) V církevní symbolice je slon oceňován pro svou sílu, moudrost, laskavost a cudnost. V období středověku byl slon často zobrazován jako „nosič“ kazatelen, biskupských křesel či obelisků. V renesanci či baroku lze slona přiřadit k atributům Afriky a Asie a symbolizoval některé ze ctností jako čistotu, zbožnost, víru nebo zdrženlivost. Motiv slona se v českých zemích objevuje například na boční straně známého Knížecího domu v Prachaticích z let 1570-1580. Dům byl zdoben renesančními sgrafity, které znázorňují biblické, bitevní, lovecké či mravoučné scény. Výjevy doplňuje motiv slona, který se v době výzdoby nacházel na dvoře Rudolfa II. Habsburského v Praze.¹¹¹ Podobně jako

¹⁰⁷ [Srov.] JAKUBEC, Ondřej. *„Slavné stavení“ posledních Rožmberků: Vila Kratochvíle a možnosti interpretace pozdě renesanční aristokratické rezidence*. Brno, 2014. Habilitační práce. Masarykova univerzita v Brně. s. 134.

¹⁰⁸ [Srov.] Tamtéž, s. 134.

¹⁰⁹ [Srov.] SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. Magie, tradice, současnost. s. 151.

¹¹⁰ [Srov.] ROYT, Jan a Hana ŠEDINOVÁ. *Slovník symbolů: kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*. Praha: Mladá fronta, 1998. s. 172. – 173.

¹¹¹ [Srov.] JURČO, Antonín. *Dům čp. 9 Velké náměstí, Knížecí a Národní dům*. In: *Prachatice.eu* [online]. Prachatice, 2013, 4. 6. 2013 [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://www.prachatice.eu/dum-cp-9-velke-namesti-knizeci-a-narodni-dum/d-21109>.

slon i jelen zastupuje v křesťanském světě moudrost, ale i opatrnost. Také se považuje za symbol apoštolů a svatých, či je ztotožňován s věřícími. V některých legendách má také jelen určitou úlohu při setkání osob s poutníky.¹¹² (viz Příloha I., obr. 7) Jistě i u dalších zvířat lze nalézt jejich křesťansko-alegorickou symboliku včetně opice, medvěda, kozla či lišky.

Dalším zajímavým směrem se také ubírají myšlenky Ondřeje Jakubce, který se domnívá, že zvířata namalovaná ve spodní sálech Kratochvíle odkazují na Theriobulii od Jana Dubravia. Theriobulie neboli Rada zvířat je chápána jako příručka, která byla napsána pro Ludvíka Jagellonského a měla poskytnout vladaři morální poučky o vladařských ctnostech, které zastupovala jednotlivá zvířata.¹¹³

4 Vybrané evropské renesanční stavby jako inspirace pro vznik Kratochvíle

Jak již bylo v textu několikrát zmíněno, stavba loveckého zámku Kratochvíle úzce souvisí s italským renesančním stavitelstvím, a to zejména s italskými vilami. Výběr staveb, které jsou svým architektonickým řešením či výzdobou s Kratochvílí spřízněné, se může zdát složitý, jelikož se v první řadě nabízí otázka, o jakou stavbu se v případě Kratochvíle jedná.

Touto problematikou se zabývali ve své knize Václav Bůžek a Ondřej Jakubec, kteří upozorňovali na fakt, že nazývat tuto stavbu letohrádkem, je nepřesné. Sídlo bylo využíváno k ušlechtilému odpočívání a navazovalo tím na starší vladařská odpočinková sídla, se kterými se lze setkat již po polovině 15. století, například lovecké vily Zikmunda Habsburského v Innsbrucku. Tato sídla nesoucí název *luoghi di diletto* sloužila podobně jako Kratochvíle k odpočinku na venkově. Stejný název a využití měly také některé italské vily a paláce v 15. století. Označení letohrádek se spíše používá pro stavby příležitostného a sezonního charakteru, proto se z hlediska typologie architektury toto pojmenování nehodí, a to z toho důvodu, že Kratochvíle byla využívána jako samostatné celistvé sídlo. Je tedy vhodné považovat sídlo Viléma

¹¹² [Srov.] ROYT, Jan a Hana ŠEDINOVÁ. *Slovník symbolů: kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*. Praha: Mladá fronta, 1998. s. 152. - 158.

¹¹³ [Srov.] KINDLMANN, Petr. *Antické motivy ve světě posledních Rožmberků*. České Budějovice, 2013. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce prof. PhDr. Václav Bůžek, CSc. s. 150.

z Rožmberka za autonomní vilu, která byla sama o sobě rezidencí a nevyžadovala návaznost na jiné blízké sídlo.¹¹⁴

„Kratochvíle ovšem není typem ani příležitostného loveckého zámečku, jakým byl například objekt v Tatenicích či Nový Zámek v Nesovicích. Mnohem více se Kratochvíle blíží Hvězdě arciknížete Ferdinanda v Praze z poloviny 16. století, a to svým náročným pojetím, fiktivním pevnostním ohrazením i výzdobou zahrnující přepychové římské štukatury.“¹¹⁵ Z toho tedy plyne, že je sídlo posledních Rožmberků považováno podle vzoru italských renesančních staveb za vilu.¹¹⁶

Jak je uvedeno výše, Vilém z Rožmberka nacházel inspiraci pro stavbu odpočinkového sídla při svých cestách po Evropě. Ovlivnily ho stavby loveckých zámků a letohrádků v Pasově, ale také ve Vídni či Berlíně. Nicméně všechny tyto stavby vycházely z italské renesanční architektury, kterou Vilém také dobře znal ze svých cest po Itálii v 16. století. V této kapitole bude nejdříve věnována pozornost vilám italským a následně dalším evropským stavbám včetně českých.

Velkým inspiračním zdrojem i pro další italské vily byla Villa Medici ve Fiesole, (viz Příloha I., obr. 8) jež patří mezi nejstarší medicejské vily a vznikla v druhé polovině 15. století. Její výjimečnost souvisí s oproštěním se od tradiční obranné a hospodářské funkce venkovského sídla. Stavbu lze považovat za východisko pro pozdější stavbu vil, se kterými sdílí primární rysy humanistického zadání.¹¹⁷ Římská Villa Farnesina, postavena v 16. století pro bankéře Agostina Chigiho, je s Kratochvílí také spjata, a to zejména díky charakteristické renesanční malířské výzdobě vily.¹¹⁸

Při hledání analogií s vilou Viléma Rožmberka lze také zmínit Villu d'Este v Tivoli, (viz Příloha I., obr. 9) která je spolu se zahradou považována za jeden z vrcholů nejen zahradní manýristické architektury. Velkou část malířské výzdoby zhotovil Livio Agresti se svými žáky, který se soustředil zejména na mytologickou tematiku se symbolickou návazností na rodinu d'Este, konkrétně zde kardinál

¹¹⁴ [Srov.] BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 67-71.

¹¹⁵ BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 73.

¹¹⁶ [Srov.] BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 73.

¹¹⁷ [Srov.] JAKUBEC, Ondřej. *"Slavné stavení" posledních Rožmberků: Vila Kratochvíle a možnosti interpretace pozdě renesanční aristokratické rezidence*. Brno, 2014. Habilitační práce. Masarykova univerzita v Brně. s. 134.

¹¹⁸ [Srov.] BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 82.

d'Este vystupuje jako Herkules. Ve výzdobě se objevují ale také scény ze života Panny Marie či setkání bohů na Olympu.¹¹⁹ (viz Příloha I., obr. 10)

Další italské renesanční sídlo, u kterého lze najít jisté společné znaky s Kratochvílí je Villa Barbaro v Maser. (viz Příloha I., obr. 11) Architektem této vily se stal Andrea Palladio, který toto sídlo navrhl pro významného humanistu Daniela Barbaru a jeho bratra. Sochařské výzdoby a fresek v interiéru se zhostili kolem roku 1560 sochař Alessandro Vittoria a malíř Paolo Veronese. Vila patří mezi nejobdivovanější díla architektury zejména díky elegantním architektonickým proporcím, kvalitní malířské a sochařské výzdobě a také je zde patrná harmonie s okolním přírodním prostředím.¹²⁰ Analogii ve výzdobě s Kratochvílí lze nalézt nejen ve využití mytologických vodních, pastorálních či loveckých bohů (Neptun, Pan, Bakchus či Diana), ale také v samotných loveckých žánrech a pohledech do krajin.¹²¹ (viz Příloha I., obr. 12)

Rožmberskou Kratochvílí spojují společné znaky také s italským letohrádkem Palazzo Te v Mantově z let 1525-26. (viz Příloha I., obr. 13) Sídlo Federiga II. Gonzaga postavil a vyzdobil Raffaelův žák Giulio Romano se svou dílnou. Rozlehlá nízká stavba se čtyřmi křídly čtvercového půdorysu a bohatá dekorace ukazují architektonickou originalitu a působivost celé stavby.¹²² Ve spojitosti s Kratochvílí lze jmenovat některé detaily, například bílou antikizující štukaturu, krajinné a lovecké výjevy, štukovou zvířenu, scény z římských dějin Tita Livia či pastorální a vodní božstva.¹²³ (viz Příloha I., obr. 14)

Mezi nejvýznamnější vily církevních hodnostářů v římském okolí patří také Villa Lante v Bagnaia.¹²⁴ (viz Příloha I., obr. 15) Kardinál Raffaele Galeotti Sansoni Riario byl natolik učarován tímto místem, že se rozhodl zde vybudovat okázalou vilu. Kardinál nejprve vybuvoval velký listnatý přírodní park pro zvěř. Kolem roku 1514 byl celý rozsáhlý pozemek obehnan zdí. Původní zámek typický pro 15. století byl první stavbou v parku. K lovecké vile postupně přibyla také stavba vodovodu na napájení vodotrysků. V roce 1568 převzal majetek a zámek

¹¹⁹ [Srov.] SKALICKÝ, Alexandr. *Zahrady a vily manýrismu v souvislostech*. Praha: Jalna, 2009. s. 116.

¹²⁰ [Srov.] Villa di Maser: World Heritage UNESCO. *Villadimaser.it* [online]. [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://www.villadimaser.it/visit-the-villa/?lang=en>.

¹²¹ [Srov.] JAKUBEC, Ondřej. *"Slavné stavení" posledních Rožmberků: Vila Kratochvíle a možnosti interpretace pozdě renesanční aristokratické rezidence*. Brno, 2014. Habilitační práce. Masarykova univerzita v Brně. s. 138.

¹²² [Srov.] KIBIC, Karel. *Dějiny architektury III: architektura renesanční a barokní*. Vyd. 2. přeprac. Praha: Vydavatelství ČVUT, 1999. s. 53.

¹²³ [Srov.] JAKUBEC, Ondřej. *"Slavné stavení" posledních Rožmberků: Vila Kratochvíle a možnosti interpretace pozdě renesanční aristokratické rezidence*. Brno, 2014. Habilitační práce. Masarykova univerzita v Brně. s. 139.

¹²⁴ [Srov.] SKALICKÝ, Alexandr. *Zahrady a vily manýrismu v souvislostech*. Praha: Jalna, 2009. s. 41.

prelát Giovanni Francesca Gambaro, kterého ovlivnila znalost Villy Giulia v Římě či Villy D'Este v Tivoli. Rozhodl se vytvořit vilu, která by výše zmíněným sídlům mohla konkurovat. Architektem vily se pak stal Giacomo Barozzi da Vignola.¹²⁵ „Sama krajina přispěla kultuře vily v Bagnaia řešené cílevědomě na manýristických zásadách. Důsledně osové řešení celé skladby prostoru zámečku i zahrady sestupuje na okraj městečka a městečko samo navazuje třemi osami svých ulic směřujících z kopce na malé náměstí.“¹²⁶ Stejně jako zahrada je pozoruhodná také výzdoba vnitřku budov v obou palazzinech. Objevují se zde iluzivní nástěnné malby s přírodními motivy a postavami. Křížová klenba je pak zdobena klamnými pohledy do kopulí, které jsou zdobené zpěvavými ptáky. (viz Příloha I., obr. 16) Nechybí ovšem také výjevy s postavami z antické mytologie a výjevy lovecké. Významná je také sochařská výzdoba zahrady, která doplňuje celý koncept.¹²⁷

V souvislosti s Kratochvílí lze v neposlední řadě také zmínit medicejskou vilu v Pratolinu, která měla, stejně jako rožmberská vila, loveckou funkci a Francesco de' Medici si ji po sňatku s Johanou Rakouskou zvolil za své rezidenční sídlo.¹²⁸

Jedním z nejdůležitějších inspiračních zdrojů pro stavbu rožmberského sídla bylo vídeňské sídlo Neugebäude. (viz Příloha I., obr. 17) Analogii s tímto habsburským zámkem lze nalézt v loveckém využití sídla, ale také v souvisejících malovaných obrazech s loveckou tematikou.¹²⁹ Toto letní sídlo si nechal postavit Maxmilián II. mezi lety 1569-1573 italským architektem Pietro Ferraboscem. Vila byla určena pro oslavy, jako lovecké zázemí či podobně jako Kratochvíle k reprezentaci a přijímání významných hostů.¹³⁰ „Neugebäude nebyla sídlem v pravém slova smyslu, nesloužila obývání, spíše to bylo „výstřední“ architektonicko-přírodní řešení, jakýsi „zoo-park“ vložený do antikizujících kulis revokujících klasické vily.“¹³¹

¹²⁵ [Srov.] SKALICKÝ, Alexandr. *Zahrady a vily manýrismu v souvislostech*. Praha: Jalna, 2009. s. 88-89.

¹²⁶ SKALICKÝ, Alexandr. *Zahrady a vily manýrismu v souvislostech*. Praha: Jalna, 2009. s. 88-89.

¹²⁷ [Srov.] Tamtéž, s. 90-93.

¹²⁸ [Srov.] JAKUBEC, Ondřej. *„Slavné stavení“ posledních Rožmberků: Vila Kratochvíle a možnosti interpretace pozdě renesanční aristokratické rezidence*. Brno, 2014. Habilitační práce. Masarykova univerzita v Brně. s. 125.

¹²⁹ [Srov.] Tamtéž, s. 67.

¹³⁰ [Srov.] WILHELMOVÁ, Dana a Jiří DAMEC. *České zahradní umění renesance a baroka v kontextu evropského vývoje (1550-1720): katalog výstavy*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2018. s. 77.

¹³¹ JAKUBEC, Ondřej. *„Slavné stavení“ posledních Rožmberků: Vila Kratochvíle a možnosti interpretace pozdě renesanční aristokratické rezidence*. Brno, 2014. Habilitační práce. Masarykova univerzita v Brně. s. 79.

Sídlo nezapře italský vliv, ale ani vliv francouzských renesančních zámků, které byly inspirovány právě italskou architekturou. Celý komplex je typický svým osově souměrným členěním, ale také svou vzájemnou provázaností samostatných částí.¹³² Podobně jako u Kratochvíle se stejně tak i u Neugebäude podařilo architektovi skloubit složky různého typu, například obytné stavení majitele, příbytky zaměstnanců, správní budovu či kapli a zahradu. Areál sídla pak rozdělil do velkého obdélníku s rozsáhlou ohradní zdí doplněnou na třech stranách izolovanými domky. Stejně byl také v rozlehlém souměrném obdélníku vyčleněn samostatný úsek zahrady, který byl ohrazený vodním příkopem.¹³³

S rožmberským sídlem bývá také srovnávána městská rezidence v Landshutu, která je typická svou vysokou uměleckou a architektonickou úrovní a řadí se mezi velkolepé italské renesanční zaalpské paláce. (viz Příloha I., obr. 18) Základní kámen nechal roku 1536 položit vévoda Ludvík X. Bavorský a stavba poté pokračovala pod vedením stavitele Bernharda Zwitzela. Inspirace pro stavbu tohoto sídla pocházela z cest do severní Itálie, během níž vévoda poznal moderní rezidence italských knížat, zejména pak již zmiňovaný palác Palazzo Te architekta Guilia Romana. Interiéry byly navrženy italskými štukatéry a na výzdobě se podíleli malíři jako Hermanus Posthumus či Hans Bocksberger starší. Mytologickým, biblickým či historickým tématům, které pak tvoří důležitý cyklus obrazů, se věnoval malíř Ludwig Refinger.¹³⁴ Ani toto sídlo nezapře vliv italských vil, a to zejména v interiérech, které dávají důraz na vladařskou ikonografii. Nechybí zde ani výjevy z římské historie, personifikace ctností, průhledy do krajin či říční bohové. Tento humanistický a mytologicky alegorický program sídla přispíval k vizuální vladařské reprezentaci, která byla ve střední Evropě té doby výjimečná.¹³⁵ (viz Příloha I., obr. 19)

Dalším sídlem, u kterého je možné nalézt podobné znaky s Kratochvílí je rakouský Hellbrunn u Salcburku. (viz Příloha I., obr. 20) Ačkoliv se jedná o zaalpskou stavbu na pomezí renesance a baroka, stejně jako Kratochvíle, i vila Hellbrunn sloužila svému majiteli jako útočiště i jako místo pro setkávání s přáteli a známými. Sídlo odráželo osobnost knížete a arcibiskupa Markuse Sittikuse IV.,

¹³² [Srov.] WILHELMOVÁ, Dana a Jiří DAMEC. *České zahradní umění renesance a baroka v kontextu evropského vývoje (1550-1720): katalog výstavy*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2018. s. 77.

¹³³ [Srov.] KRČÁLOVÁ, Jarmila. *Renesanční stavby B.Maggiho v Čechách a na Moravě*. Praha: Academia, 1986. s. 35-36.

¹³⁴ [Srov.] Stadtresidenz Landshut. *Burg Trausnitz: Bayerische Schlösserverwaltung* [online]. München, 2021 [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://www.burg-trausnitz.de/deutsch/tourist/sehensw.htm>.

¹³⁵ [Srov.] JAKUBEC, Ondřej. "Slavné stavení" posledních Rožmberků: Vila Kratochvíle a možnosti interpretace pozdě renesanční aristokratické rezidence. Brno, 2014. Habilitační práce. Masarykova univerzita v Brně. s. 79.

který začal vilu budovat v roce 1614. Stavba reprezentovala intelektuální úroveň, vzdělanost, propojení s antickým světem a mytologií, ale také dobové záliby bohatých, které byly typické pro pozdní manýrismus. Vila se zahradou byla výrazem podmanění si přírody a vítězství lidského umu nad živly.¹³⁶ Samotná vila s bohatě zdobenými interiéry navazovala na rozlehlou zahradu, kterou doplňovaly podle italského vzoru sochy, vodní prvky a přírodní divadlo. Součástí byla také lovecká obora.¹³⁷

S Kratochvílí lze spojit též lovecké sídlo Grünau knížete a kurfiřta Ottheinricha, které bylo postaveno v letech 1537-1555. I zde se objevuje složitá výzdoba obsahující lovecké či mytologické motivy.¹³⁸ (viz Příloha I., obr. 21) Z dalších soudobých středoevropských staveb se nabízí komparace s vilou Ludvíka Württemberského, kterou nechal postavit poblíž Stuttgartu v letech 1584-1592. Vila byla obklopena rozsáhlou zahradou doplněnou o sochařská a vodní díla. Sídlo samotné zdobila bohatá sochařská i malířská výzdoba interiéru.¹³⁹ (viz Příloha I., obr. 22) V 19. století byla vila přestavěna na divadlo. Původní stavba vily skrze velké množství rekonstrukcí téměř zmizela. Na počátku 20. století divadlo vyhořelo a několik fragmentů vily bylo strženo. Památkou po této honosné vile je jen zřícenina západní pasáže se schodištěm.¹⁴⁰ (viz Příloha I., obr. 23) Renesanční výzdoba s motivy zvířat, ale také s výjevy, které pocházeli z římských dějin Tita Livia, zdobí také rakouský zámek Ambras arciknížete Ferdinanda Tyrolského.¹⁴¹ (viz Příloha I., obr. 24)

Stejně jako v zahraničí lze nalézt určitou podobnost s rožmberskou Kratochvílí i se sídli v českých zemích. Jedná se zejména o zámek Bučovice, letohrádek Hvězda či zámky Nelahozeves, Bechyně či Třeboň.

Renesanční zámek Bučovice nechal postavit Jan Šember Černoohorský z Boskovic roku 1567 podle projektu Jacopa Strady. (viz Příloha I., obr. 25) Zámek byl dokončen roku 1585 stavitelem Pietrem Gabrim. Na výzdobě interiéru, které

¹³⁶ [Srov.] WILHELMOVÁ, Dana a Jiří DAMEC. *České zahradní umění renesance a baroka v kontextu evropského vývoje (1550-1720): katalog výstavy*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2018. s. 109.

¹³⁷ [Srov.] BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 191.

¹³⁸ [Srov.] JAKUBEC, Ondřej. "Slavné stavení" posledních Rožmberků: Vila Kratochvíle a možnosti interpretace pozdě renesanční aristokratické rezidence. Brno, 2014. Habilitační práce. Masarykova univerzita v Brně. s. 88.

¹³⁹ [Srov.] BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 197.

¹⁴⁰ [Srov.] Neues Lusthaus Stuttgart. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 31. března 2021 [cit. 2021-03-18]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Neues_Lusthaus_Stuttgart.

¹⁴¹ [Srov.] BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 144.

dominuje figurální štuková výzdoba, se podílela řada italských umělců, například H. Mont, B. Bianchi a další.¹⁴² Zámecké pokoje jsou nazvány podle motivů malířské či štukové výzdoby. Nejvýznamnějšími z nich jsou Pokoj pěti smyslů, ve kterém se objevují výjevy z antické mytologie a starověkých dějin, Černý (Ptačí) pokoj, který navozuje představu pergoly, nad kterou se vznášejí Amor a ptáci. Dále pak vstupní síň a Císařský sál, ve kterém klenbu zdobí obrazy z Odyssey doplněné ornamentálním dekorem grotesky. Významná je plastická výzdoba lunet klenby, která dala tomuto sálu jméno. Z císařů se zde objevují Augustus, Nero, Antonius Pius, ale také Karel V. jako rytíř. Nechybí zde ani bohyně Diana, Mars a Evropa. Venušin pokoj je zdoben scénou Venuše s Adonidem a dalšími alegorickými motivy.¹⁴³

Poslední Zaječí pokoj se svou originální výzdobou vymyká předchozím pokojům.¹⁴⁴ (viz Příloha I., obr. 26) Klenbu tohoto pokoje člení rámy, které obepínají kukátková jeviště se scénami z převráceného světa, ve kterém zvířata, zajíci, jednají jako lidé a mstí se jim.¹⁴⁵ „Obrazový příběh začínající vzpourou zajíců, nabízí pohled na zaječí vojenský tábor s artilerií a bitvu se psy, dále střetnutí zaječí jízdy s lidskou pěchotou, hon na poražené lidi a psy a oslavu vítězství zajíců. Tato scéna má podobu jakési masopustní veselice, kde se tančící a popíjející zajíci baví zesměšňováním a trápením lidí.“¹⁴⁶ Této manýristické výzdobě lze přiřadit různý význam. Například ve výjevu se škraboškou tvaru lidské tváře, kterou má nasazenou jeden ze zajíců, lze spatřovat symbolický počátek konce celé zaječí revolty, kdy si zajíci osvojují chování i nectnosti lidí, čímž se z osvoboditelů stávají stejní trýznitelé.¹⁴⁷ Souvislost s Kratochvílí lze nalézt ještě v době, kdy pozemky patřily stále regentu Jakubu Krčínovi, který si zde nechal postavit tvrz. Místnosti tvrze zdobily nástěnné malby s loveckými motivy a „divným hospodářstvím“, jenž mělo symbolický význam. Je tedy pravděpodobné, že součástí předpokládané výzdoby tvrze mohly být scény obráceného světa, podobným těm ze zámku Bučovice.¹⁴⁸

¹⁴² [Srov.] KUČA, Karel. *Hrady, zámky: a další památky ve správě Národního památkového ústavu*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2009. s. 33.

¹⁴³ [Srov.] BRYCH, Vladimír. *Hrady, zámky a tvrze na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008. s. 86.

¹⁴⁴ [Srov.] Tamtéž, s. 88-89.

¹⁴⁵ [Srov.] SAMEK, Bohumil. *Zámek Bučovice*. 2., upr. vyd. Brno: Amandla, 2003. s. 28.

¹⁴⁶ BRYCH, Vladimír. *Hrady, zámky a tvrze na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008. s. 88-89.

¹⁴⁷ [Srov.] Tamtéž, s. 89.

¹⁴⁸ [Srov.] BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 29.

Celý areál zámku tvořila osově symetrická obdélná dispozice s pravidelnou zahradou, která byla obklopená zdí a dlážděným vodním příkopem, podobně jako tomu bylo u rožmberského sídla.¹⁴⁹

Dalším z příkladů šlechtických sídel, u kterých lze nalézt analogii s rožmberskou Kratochvílí, je letohrádek Hvězda. (viz Příloha I., obr. 27) Lovecký letohrádek, který se nachází v dosahu Pražského hradu, nechal postavit uprostřed obory arcivévoda Ferdinand II. Inspiraci pro stavbu, která je neobvyklá svým půdorysem tvaru šesticípé hvězdy, získal stavitel z návrhů ideálních opevněných měst na hvězdicovém půdorysu. Terén okolo letohrádku byl upraven do několika teras, na kterých se nacházela například míčovna, okrasná zahrada či rozsáhlá vodní plocha. Interiér letohrádků zdobila bohatá figurální a ornamentální štuková výzdoba, kterou provedli italští štukatéři. Štuková výzdoba letohrádku neměla kvalitou a rozsahem v českých zemích obdoby a společně s reliéfní výzdobou letohrádku v Královské zahradě určovala směr dekoracím dalších palácových či zámeckých staveb.¹⁵⁰ (viz Příloha I., obr. 28)

Charakter těchto štukatur a unikátní technika bílého a zlaceného štku, společně s podobnými na Kratochvíli či na zámcích v Bechyni, Telči či Nelahozevsi, představují ojedinělý římský typ výzdoby, který je v českých zemích zcela výjimečný nejen svou antikizující formou, ale také jejím propojením s antickým obsahem.¹⁵¹

Také u třeboňského zámku lze nalézt některé analogie s Kratochvílí. (viz Příloha I., obr. 29) Třeboň do svého vlastnictví získali Rožmberci v druhé polovině 14. století. Založili zde klášter a městský špital. První rožmberští panovníci započali také stavbu hradu, který byl tvořen dvěma paláci, věží a průjezdem na nároží a byl obklopen po obvodu hradbami. Hrad ovšem prošel četnými přestavbami, například za vlády Petra IV. z Rožmberka nebo Viléma z Rožmberka, za jehož panování se stal třeboňský hrad renesančním zámkem.¹⁵² „Pozdně renesanční rezidence posledních Rožmberků, zámky v Českém Krumlově, Kratochvíli, Bechyni, Třeboni či Rožmberku nesou dodnes stopy jedinečného individuálního vkladu obou Rožmberků. Stejně jako je propojují

¹⁴⁹ [Srov.] KUČA, Karel. *Hrady, zámky: a další památky ve správě Národního památkového ústavu*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2009. s. 33.

¹⁵⁰ [Srov.] FUCÍKOVÁ, Eliška. *Rudolf II. a Praha: císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy: [výstava, Praha 30. května - 7. září 1997]*. Praha: Správa Pražského hradu, 1997. s. 8.

¹⁵¹ [Srov.] BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 98.

¹⁵² [Srov.] HAJNÁ, Milena. Zámek Třeboň. In: *Na věčnou paměť, pro slávu a vážnost: renesanční aristokratická sídla v Čechách a na Moravě ve správě Národního památkového ústavu*. Kroměříž: Národní památkový ústav, územní památková správa v Kroměříži, 2017. s. 435.

ustálené motivy odkazující na rodovou tradici, tak je rovněž provázejí jisté univerzální elementy analogické výzdobným programům jiných aristokratických sídel tohoto období.¹⁵³ Třeboňský zámek svou formou a výzdobou potvrzoval vysoké nároky šlechtické rezidenční kultury. Odpovídal také intelektuálním zájmům a vysoké stavovské pozici posledních rožmberských vladařů.¹⁵⁴

V neposlední řadě lze také uvést další rožmberské sídlo, zámek Bechyni, kterou získal Petr Vok v roce 1569. Mezi lety 1581-1584 nechal sídlo přestavět na renesanční zámek.¹⁵⁵ Bohatá vnitřní výzdoba Bechyně koresponduje také s vnější podobou zámku, kterou projektoval Baldassare Maggi.¹⁵⁶ Výmalba fasád je doplněna složitou manýristickou výzdobou v podobě iluzivních architektonických i figurálních motivů.¹⁵⁷ (viz Příloha I., obr. 30)

¹⁵³ JAKUBEC, Ondřej. "Slavné stavení" posledních Rožmberků: Vila Kratochvíle a možnosti interpretace pozdě renesanční aristokratické rezidence. Brno, 2014. Habilitační práce. Masarykova univerzita v Brně. s. 33.

¹⁵⁴ [Srov.] JAKUBEC, Ondřej. "Slavné stavení" posledních Rožmberků: Vila Kratochvíle a možnosti interpretace pozdě renesanční aristokratické rezidence. Brno, 2014. Habilitační práce. Masarykova univerzita v Brně. s. 36.

¹⁵⁵ [Srov.] DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. 3., opr. vyd. Praha: Libri, 2009. s. 54-55.

¹⁵⁶ [Srov.] KOBLASA, Pavel a Daniel KOVÁŘ. *Panská sídla jižních Čech: 433 hradů, zámků a tvrzí*. České Budějovice: Veduta, 2003. s. 12.

¹⁵⁷ [Srov.] JAKUBEC, Ondřej. "Slavné stavení" posledních Rožmberků: Vila Kratochvíle a možnosti interpretace pozdě renesanční aristokratické rezidence. Brno, 2014. Habilitační práce. Masarykova univerzita v Brně. s. 33.

5 Problematika osob se zrakovým postižením

Poslední kapitola této diplomové práce se bude zabývat problematikou osob se zrakovým postižením, způsoby vnímání a kompenzačními pomůckami, které těmto osobám usnadňují život. Volba této kapitoly souvisí s cílem praktické části diplomové práce.

Schopnost vidět je velmi složitý a komplexní proces. Zrak má několik základních funkcí jako je ostrost, rozlišování barev, kontrastní citlivost, šíře zorného pole, prostorové vidění, rozlišovací schopnosti a adaptace na světlo a tmu. Možnost oka rozlišovat od sebe dva body se nazývá centrální zraková ostrost. Díky této schopnosti dokáže člověk jasně a ostře vnímat předměty a detaily. Svou roli zde hraje také správný poměr lomivosti optického prostředí a předozadní délka očního bulbu. Odchyly od normy se nazývají refrakční vady, do kterých patří například myopie, astigmatismus nebo hypermetropie. Ostré vidění na různé vzdálenosti zabezpečuje akomodace oka, jejíž funkcí je přizpůsobení vidění do blízka.¹⁵⁸ Osoby, které trpí ztrátou zrakové ostrosti, vidí nezřetelně, nemusí mít obtíže s identifikací rozměrných předmětů, ale naopak mají potíže s rozlišováním detailů.¹⁵⁹

Zorné pole tvoří součet všech bodů, které se zobrazují na sítnici a dělí se na centrální a periferní. Při prostorové orientaci a při ztížených světelných podmínkách je využíváno periferní vidění. Hranici zorného pole určuje okraj očníce včetně nosu, tváře, obočí a víček. Pokud je poškozená sítnice oka, zrakové dráhy či mozková centra, dochází k poruše zorného pole. Anomálie v zorném poli mohou mít různých charakter jako je výpadek zorného pole úplný či částečný, výpadek v závislosti na poškození mozku a další.¹⁶⁰ Při poškození zorného pole se může projevit také omezení zrakové ostrosti, ale není to pravidlem. Osoba s výpadkem v centru zrakového pole má obtíže při pohledu přímo před sebe, a proto se dívá stranou, aby viděl přesněji. Problémy s periferním viděním se objevují v horním, dolním či postranním poli. Postižený člověk naráží při pohybu na předměty na straně, kde se objevuje výpadek. Vyskytují se i potíže

¹⁵⁸ [Srov.] RŮŽIČKOVÁ, Kamila a Jitka VÍTOVÁ. *Vybrané kapitoly z tyflopédie a surdopedie nejen pro speciální pedagogii*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. s. 11.

¹⁵⁹ [Srov.] KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, Lea a Pavlína ŠUMNÍKOVÁ. *Speciálně-pedagogická podpora osob se zrakovým postižením se zvláštním zřetelem na rozvoj čichového vnímání*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. s. 12.

¹⁶⁰ [Srov.] RŮŽIČKOVÁ, Kamila a Jitka VÍTOVÁ. *Vybrané kapitoly z tyflopédie a surdopedie nejen pro speciální pedagogii*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. s. 11-12.

s diskriminací barev, nebo zhoršení adaptace na změnu osvětlení i vidění za šera.¹⁶¹

Hybnost oka zajišťují okohybné svaly, které se pohybují devíti směry. „Binokulární vidění je koordinovaná senzomotorická činnost obou očí, která zajišťuje vytvoření jednoduchého, prostorového obrazu (stereopsi). Toto spojení je předpokladem hloubkového (prostorového, trojrozměrného) vidění. Rozdílná zraková ostrost obou očí (případně jiné překážky) způsobuje neschopnost spojení obrazů obou očí v jediný binokulární obraz (fúzi).“¹⁶² Při vadné koordinaci pohybu očí vznikají tzv. okulomotorické poruchy. Obtíže se projevují při používání obou očí, při pozorování předmětu v pohybu nebo jen u jeho prohlížení, kdy postižený sleduje nejprve předmět jedním, pak druhým okem. Při detailnějším prohlížení předmětu se může jedno z očí stáčet dovnitř, druhé zevně, nebo se obě oči stácejí asymetricky dovnitř. Problémy mohou nastat také u uchopování předmětu či mířeného pohybu.¹⁶³ Mezi nejfrekventovanější poruchy hybnosti oka patří v dětském věku strabismus, naopak v dospělosti pak pohledové obrny.¹⁶⁴

Další funkcí vidění je i schopnost rozlišovat barvy na základě činnosti světločivých buněk na sítnici. Vliv na rozlišování barev mají také vnější faktory jako je intenzita osvětlení, sytost barvy, jas či kontrast. Při nízkém osvětlení není oko schopné rozlišovat barvy vůbec. Slabozraké a částečně vidící osoby právě v důsledku nevhodných světelných podmínek, ztrácejí schopnost rozlišovat jemné odstíny barev. Výrazně snížená zraková ostrost či anomálie v centrálním zorném poli také vede k úplné ztrátě schopnosti rozlišování barev.¹⁶⁵

Stupně zrakového postižení lze rozdělit do několika skupin. Slabozrakost je popisována jako stav, při kterém dochází ke snížení zrakové ostrosti obou očí, a to i při brýlové korekci. Podle stupně postižení se slabozrakost dělí na lehkou, střední a těžkou. Jedná se o vadu orgánovou, může být tedy postiženo zevní i vnitřní oko, zrakové centrum či zrakové dráhy.¹⁶⁶ K těmto problémům se mohou připojit poruchy nebo výpadky v zorném poli. Tento stav působí postiženému

¹⁶¹ [Srov.] KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, Lea a Pavlína ŠUMNÍKOVÁ. *Speciálně-pedagogická podpora osob se zrakovým postižením se zvláštním zřetelem na rozvoj čichového vnímání*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. s. 13.

¹⁶² RŮŽIČKOVÁ, Kamila a Jitka VÍTOVÁ. *Vybrané kapitoly z tyflopédie a surdopedie nejen pro speciální pedagogii*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. s. 12.

¹⁶³ [Srov.] KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, Lea a Pavlína ŠUMNÍKOVÁ. *Speciálně-pedagogická podpora osob se zrakovým postižením se zvláštním zřetelem na rozvoj čichového vnímání*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. s. 13.

¹⁶⁴ [Srov.] RŮŽIČKOVÁ, Kamila a Jitka VÍTOVÁ. *Vybrané kapitoly z tyflopédie a surdopedie nejen pro speciální pedagogii*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. s. 12.

¹⁶⁵ [Srov.] Tamtéž, s. 13-14.

¹⁶⁶ [Srov.] RŮŽIČKOVÁ, Kamila a Jitka VÍTOVÁ. *Vybrané kapitoly z tyflopédie a surdopedie nejen pro speciální pedagogii*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. s. 11.

obtíže v běžném životě. Projevuje se sníženou rychlostí a přesností zrakových schopností a zkreslením zrakových představ. Obtíže se mohou také objevovat v samostatném pohybu, v prostorové orientaci a je také omezena kognitivní činnost.¹⁶⁷

Osoby se zbytky zraku jsou jedinci, jejichž zraková vada odpovídá rozmezí praktické slepoty a těžké slabozrakosti. Toto postižení může být stálé, či progresivní, někdy dochází i k částečnému zlepšení. Osoba se zbytky zraku má snížené, omezené či deformované zrakové schopnosti, což vede k narušení představ. Postižený jedinec má pak problémy i s grafickými schopnostmi a omezené pracovní možnosti.¹⁶⁸ Pomocí brýlové korekce rozpoznají osoby se zbytky zraku prsty těsně před očima a jsou také schopny s pomocí optických pomůcek číst větší, plakátové písmo. Jedince se zbytky zraku lze rozdělit do dvou skupin, ti, kteří více využívají způsoby poznávání nevidomých, tedy využívají více kompenzačních smyslů, a ti, kteří se využíváním postiženého smyslu přibližují spíše ke způsobu poznávání vidomých.¹⁶⁹

Nejzávažněji zrakově postiženy jsou osoby nevidomé. Do této skupiny se řadí jedinci s trvalou a nevléčitelnou ztrátou zraku obou očí bez schopnosti vnímat světlo.¹⁷⁰ „Nevidomí mají problémy získávat informace z okolního světa zrakovou cestou a převážně využívají kompenzační smysly, především sluch a hmat. U prakticky nevidomých osob se klade důraz i na rozvoj zraku, a to kvůli rozvoji prostorové orientace a samostatného pohybu.“¹⁷¹ Toto zrakové postižení ztěžuje poznávací procesy, objevují se problémy se socializací a se samostatným pohybem v prostoru. Je také omezen grafický výkon. Při chybných postupech ve vzdělávání či rehabilitaci zrakově postižených může docházet k tzv. verbalizaci, kdy se jedinec snaží vykompenzovat nedostatek smyslových zkušeností verbálně, tedy používá značné množství slov, ale nechápe jejich smysl.¹⁷²

¹⁶⁷ [Srov.] RÖDEROVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 37.

¹⁶⁸ [Srov.] FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 45.

¹⁶⁹ [Srov.] RÖDEROVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 38.

¹⁷⁰ [Srov.] ŠTRÉBLOVÁ, Miroslava. *Poznáváme svět se zrakovým postižením: úvod do tyflogedie*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2002. s. 34.

¹⁷¹ RÖDEROVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 39.

¹⁷² [Srov.] Tamtéž, s. 39.

Ačkoliv je zrak pro vnímání okolního světa nejvýznamnější, není jediným smyslem, kterým lze vnímat okolí.¹⁷³ Ztráta či omezení funkcí zrakového analyzátoru vede zrakově postižené k řešení různých životních situací skrze další kompenzační analyzátory, mechanismy a funkce. Řadí se sem například identifikace prostředí pomocí hmatu, sluchu, pohybu, chuti a čichu.¹⁷⁴ „Přestože člověk vnímá prostředí s pomocí všech analyzátorů a do značné míry jako komplexní vjem, zrakově postižení se ve většině životních situací opírají hlavně o hmat a sluch. Kompenzace zraku tak u nich představuje zvláštní stránku učení se.“¹⁷⁵

Nácvik zbylých smyslů je u zrakově postižených velice důležitý. Mimo jiné je nutné u postižených osob věnovat pozornost využívání zbytku zraku, ať zrakovou stimulací nebo reedukací zraku. Sluchové vnímání hraje klíčovou roli hlavně v procesu poznávání či prostorové a sociální orientaci nevidomého.¹⁷⁶ Velmi důležitou roli pro orientaci v prostoru mají také okolní zvuky v prostředí.¹⁷⁷

Hmatového vnímání je nejen pro nevidomé, ale i pro částečně vidící, prostředkem poznávání okolního světa. Vnímání prostřednictvím hmatu se od zrakového liší kvantitativně i kvalitativně.¹⁷⁸ Složitější předměty nelze vnímat najednou, musí se proto postupovat od menších částí k celku, naopak některé velké předměty nelze ani v opravdovém provedení hmatem poznat.¹⁷⁹ Tento způsob vnímání je často časově náročný a vyžaduje zapojení psychických procesů, a to velkou koncentrací pozornosti, myšlení a paměti.¹⁸⁰ „Ruka vnímá (percepční činnost) ve spojení s pohybem (motoricko-pohybová činnost) a podává informaci (v závislosti na centrální nervové soustavě) o poznané skutečnosti.“¹⁸¹ Lze rozlišit dva typy hmatu, aktivní a instrumentální. Výsledkem aktivního ohmatávání předmětů je hmat aktivní neboli haptika, kterou je nutno pečlivě

¹⁷³ [Srov.] RÖDEROVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 61.

¹⁷⁴ [Srov.] JESENSKÝ, Ján. *Hmatové vnímání informací s pomocí tyflografiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. Knižnice speciální pedagogiky. s. 9.

¹⁷⁵ JESENSKÝ, Ján. *Hmatové vnímání informací s pomocí tyflografiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. Knižnice speciální pedagogiky. s. 9.

¹⁷⁶ [Srov.] RÖDEROVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 61-62.

¹⁷⁷ [Srov.] ŠTRÉBLOVÁ, Miroslava. *Poznáváme svět se zrakovým postižením: úvod do tyflogopedie*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2002. s. 41.

¹⁷⁸ [Srov.] RÖDEROVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 61-62.

¹⁷⁹ [Srov.] ŠTRÉBLOVÁ, Miroslava. *Poznáváme svět se zrakovým postižením: úvod do tyflogopedie*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2002. s. 42.

¹⁸⁰ [Srov.] RÖDEROVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 61-62.

¹⁸¹ ŠTRÉBLOVÁ, Miroslava. *Poznáváme svět se zrakovým postižením: úvod do tyflogopedie*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2002. s. 42.

nacvičit.¹⁸² Tato dovednost je cvičena pomalu a postupně, protože je zapotřebí vytvořit nové nervové synapse, které jsou pak využity v praxi, například nácvik bodového písma.¹⁸³ Při instrumentálním hmatu se ohmatává předmět rukou pomocí nástroje jako je bílá hůl pro orientaci v prostoru.¹⁸⁴

Kompenzační pomůcky pro osoby s postižením zraku přispívají k integraci těchto osob v přípravě na výkon povolání, ve styku s dalšími lidmi a v dalších ostatních oblastech jejich kulturního společenského i soukromého života. Problematikou pomůcek a zařízení pro zrakově postižené se zabývá jedna z oblastí tyflopédie – tyfлотechnika. V širším slova smyslu mohou být kompenzačními pomůckami také přístroje sloužící primárně vidomým. Typy kompenzačních pomůcek lze rozdělit dle různých kritérií. Jednou z možností je rozdělení dle hloubky postižení na pomůcky pro nevidomé, pro osoby slabozraké a pro osoby s poruchami binokulárního vidění. Dále pak dle účelu na pomůcky pro reedukaci zraku či kompenzující poškozené zrakové vnímání. Klasifikovat pomůcky lze také na klasické či moderní, elektronické. Další skupinou jsou pomůcky pro prostorovou orientaci a samostatný pohyb. Z hlediska využitelnosti jednotlivými smysly se pak rozeznávají pomůcky haptické, optické a akustické. Členění těchto pomůcek však není konečné a lze je dělit i podle dalších hledisek.¹⁸⁵

Mezi nejběžnější reedukační a kompenzační pomůcky patří ty pro orientaci v prostoru jako je Bílá hůl, vodící pes, akustické nebo digitální orientační majáky, dále pak pomůcky pro běžné každodenní použití například indikátory hladiny tekutin, rozlišovače mincí a další. Pro získávání informací lze zvolit pomůcky jako je Pichtův psací stroj, PC se speciálními programy, digitální záznamníky, optické pomůcky a jiné. S rychlým vývojem moderní elektroniky se podobně posouvají i trendy v oblasti technické podpory osob s postižením zraku. Lze jmenovat například výkonné digitální lupy, optické systémy, zvětšovací software. Naopak zvětšený tisk, filtrové brýle nebo čtecí pultry a držáky na optické pomůcky patří mezi pomůcky a nástroje neoptické. Existují také moderní Braillovské zobrazovače, navigační systémy GPS, zvukové karty a další.¹⁸⁶

¹⁸² [Srov.] RÖDEROVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 62.

¹⁸³ [Srov.] ŠTRÉBLOVÁ, Miroslava. *Poznáváme svět se zrakovým postižením: úvod do tyflopédie*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2002. s. 42.

¹⁸⁴ [Srov.] RÖDEROVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 62.

¹⁸⁵ [Srov.] FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 129-130.

¹⁸⁶ [Srov.] RŮŽIČKOVÁ, Kamila a Jitka VÍTOVÁ. *Vybrané kapitoly z tyflopédie a surdopedie nejen pro speciální pedagogy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. s. 71.

„Obecně lze říct, že technická podpora a rehabilitační technologie představují pro osoby se zrakovým postižením možnost seberealizace, ale i dosažení výkonnosti intaktních a být tak schopen jim konkurovat například na otevřeném trhu práce.“¹⁸⁷

¹⁸⁷ RŮŽIČKOVÁ, Kamila a Jitka VÍTOVÁ. *Vybrané kapitoly z tyflopédie a surdopedie nejen pro speciální pedagogy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. s. 72.

II. Praktická část

6 Tvorba haptického modelu

Cílem praktické části diplomové práce bylo zhotovit haptický model podle maleb zvířat, které se nacházejí v přízemních prostorách jihočeského zámku Kratochvíle. Tyto haptické modely budou sloužit nejen zrakově znevýhodněným, ale účelně poslouží také lidem sluchově postiženým nebo vozíčkářům. Vzhledem k umístění výsledných modelů, které jsou pak přístupnější než výchozí nástěnné malby, vyhovují modely také ostatním návštěvníkům, zejména dětem. Haptické modely zvířat jsou přizpůsobeny potřebám zrakově znevýhodněných, tedy velikostně, barevným řešením, ale i konečnou úpravou materiálu.¹⁸⁸ Pro účely modelu bylo zvoleno zpracování v podobě reliéfu, které nejlépe vyhovuje potřebám zrakově postižených a zároveň se také přibližuje vlastnostem malby.

Vzhledem k nepříznivě vyvíjející se situaci s epidemií covidu-19 a epidemiologickým opatřením byla práce na modelech komplikovaná. Z tohoto důvodu se výsledné modely nestihly kolorovat v řádném termínu pro odevzdání práce. Po konzultaci s vedoucí práce a vedením katedry budou finální haptické modely součástí obhajoby diplomové práce. Následující postup kolorování a závěrečných úprav byl zkonzultován a bude při realizaci přesně dodržen.

6.1 Výběr zvířat a příprava realizace modelů

Jak již bylo zmíněno výše, realizace modelů zvířat byla do značné míry ovlivněna zhoršující se epidemiologickou situací. Vzhledem k tomu nebyla umožněna návštěva zámku, a proto byly využity předlohy v knihách. Z velkého množství druhů zvířat na zámku ovšem bylo v publikacích k dispozici jen pár z nich. Proto byla vybrána následující zvířata. Slon s jelenem se nabízel jako ideální volba, protože jako jediní stojí na sloupech a zauímají tím dominantní postavení. (viz Příloha II., obr. 1, 2) Jako další zvíře byl zvolen velbloud pro jeho téměř realistické zobrazení (viz Příloha II., obr. 3) a jako poslední byl zvolen motiv zajíců s navzájem spojitými ušima, kteří se na zámku nacházejí uprostřed klenby. (viz Příloha II., obr. 4) Symbolika této trojice zajíců je popsána výše. Finální výběr zvířat také korespondoval s prvotní myšlenkou, a to vybrat dva zástupce zvěře exotické (slon, velbloud) a dva zvěře domácí (jelen, zajíci).

¹⁸⁸ [Srov.] DUCHKOVÁ, Zuzana. Haptické modely pro osoby se zrakovým a tělesným postižením. In: ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Tvoříme společně: metodika pro výtvarnou výchovu s proinkluzivními přístupy k uměleckému vzdělávání: metodika pro výtvarnou výchovu s proinkluzivními přístupy k uměleckému vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. s. 176.

Následně bylo nutné zvířata kresebně přenést na papír, prozkoumat veškeré detaily výchozích maleb a uvědomit si také perspektivní řešení motivů, například u slona nebo jelena. (viz Předloha II., obr. 5 až 8) Zvířata byla navržena tak, aby jejich velikost odpovídala velikosti dvěma rozevřeným dospělým dlaním. Takto vznikne ideální haptický prostor, ve kterém mohou nevidomí, za doprovodu detailního popisu, číst reliéfní model.

6.2 Realizace modelů

Po důkladné kresebné přípravě bylo načas přenést motiv na zpracovanou hlínu. Konkrétně byla zvolena keramická ostřená hlína, která má potřebné vlastnosti pro tvorbu haptického modelu. Hlína byla upravena dřevěným hranolem na podkladovou desku s igelitem a poté válečkem vyválená na potřebnou tloušťku. Následovala úprava povrchu desky a samotné přenesení motivů. Aby bylo zpracování maleb přesné, byly využity zvětšené předlohy zvířat a pomocí jehly byla zvířata překopírována na hlínu. (viz Příloha II., obr. 9) Poté se postupně přidávala základní hmota, která byla pomocí špachtlí a dalších nástrojů upravena dle potřeb předlohy. (viz Příloha II., obr. 10 až 13)

Prvním zpracovávaným motivem byl slon. U tohoto zvířete bylo nejdůležitější zachytit přesný kulovitý tvar jeho těla, který je pro toto zpracování slona typický, a zároveň se soustředit také na detaily hlavy, uší, chobotu a klů. Zpočátku se reliéf slona vizuálně propadal do desky, a to i s hlavou slona, což neodpovídalo předloze. Proto byl obrys těla ještě více zdůrazněn vmáčknutím hlíny špachtlí okolo těla slona, čímž vznikla požadovaná hrana, která obrys těla více zdůraznila, a díky tomu bude tělo při haptickém vnímání pro nevidomé jednoznačnější.

Dalším problémem, který při realizaci nastal, byly detaily uší, které při prvních pokusech o modelaci, nedopadly příliš dobře. Obtíže s modelací byly pravděpodobně spojeny s přílišnou vlhkostí hlíny a její následnou lepivostí. Modely ovšem na vzduchu celkově velmi rychle schly, a proto práce na detailech mohla po pár desítkách minut pokračovat. Aby ovšem model nechtěně neschl a bylo možné v něm pokračovat následující den, byl na něj položen mokrý kus látky a následně byl zabalen do igelitu, který hlínu chránil. Takto byly zabezpečeny i zbývající modely. Slon na zámku Kratochvíle má strukturu kůže zvýrazněnou mírným šrafováním, a proto tomu není jinak ani u reliéfu slona, kdy jsou šrafy jen lehce naznačené, tak aby příliš nemátly zrakově znevýhodněné při haptickém vnímání. (viz Příloha II., obr. 14)

Obdobně pokračovaly práce i na ostatních modelech. Po předchozích zkušenostech byla práce na zbývajících modelech již snazší. Nejvíce problematickou ke zpracování se stala malba jelena. Tvorba jeleního těla se již při prvním pohledu jevila jako velmi komplikovaná, jednak kvůli perspektivnímu rozložení těla, ale také i kvůli naznačeným svalům. Velmi náročná se také ukázala práce na tvaru paroží. Samotný motiv jelena působí poněkud nereálně, až naivně, což se odráží i v samotné realizaci modelu. Nicméně byla dodržena a respektována přesná předloha malby, což bylo hlavním úkolem praktické části. (viz Příloha II., obr. 15)

U reliéfu velblouda nebylo zpočátku lehké vystihnout tvar jeho hlavy a svalovou hmotu na končetinách, které opakovaně působily nestabilně. Po několika opravách se však reliéf přiblížil předloze dostatečně. (viz Příloha II., obr. 16) U výjevů zajíců činilo obtíže nejprve celkové umístění zajíců tak, aby jejich uši tvořily střed desky. Stejně jako u předchozích modelů byly vynechány přílišné detaily nebo byly do značné míry zjednodušeny pro potřeby haptického modelu, například čumák či oči zajíců. (viz Příloha II., obr. 17)

V momentě, kdy byly reliéfy zvířat vymodelované, začaly práce na úpravě povrchu, tak aby na něm nezbyly kazy, které by mohly působit obtíže při ohmatávání. (viz Příloha II., obr. 18) Následovalo schnutí a občasné uhlazování a úpravy hlíny. Pro zaschnutí reliéfů bylo důležité zvolit vhodné místo, aby hlína schla postupně a předešlo se tak nechtěným prasklinám a zkroucení celého modelu. Následně byly modely umístěné do pece, kde se vypalovaly při postupně vzrůstající teplotě až ke konečným 900 stupňům. V případě, že by byly reliéfy vypalovány rychleji, mohlo by dojít k poškození modelů, tedy jejich prasknutí.

6.3 Závěrečné úpravy a kolorování

Po vypalování bylo potřeba modely zbrousit a upravit do konečné podoby před nanesením barvy. K broušení posloužily smirkové papíry různé intenzity, drsnější na hrany a jemnější na estetické nedostatky výjevů. (viz Příloha II., obr. 17) Prach od retušování byl očištěn houbičkou, a tak byly modely připraveny ke kolorování. Pro účely kolorování byly zvoleny akrylové barvy, které se při realizaci haptických modelů nejlépe osvědčily. Tento druh barev je typický velkou schopností krytí a také typickým povrchem po zaschnutí, který je odolný vůči případnému omaku

a zároveň je také hrubší, což je pro taktilní vnímání lépe čitelné.¹⁸⁹ Naproti tomu klasická glazura vytvoří po vypálení lesklý, hladký povrch, což je pro potřeby haptického modelu nevhodné.

Před finálním kolorováním byla na všechny modely štětcem nanášena bílá akrylová barva, tak aby se předešlo případnému vpíjení barev a aby byl celý povrch modelů uzavřen, což usnadnilo nanášení konečných barev. Barevnost u modelů byla dodržena podle předlohy. Na model slona byl použit šedivý odstín akrylové barvy s příměsí černé, zelené a okrové barvy, na oči pak byla použita bílá a černá. Odstíny barev byly voleny syté, a to zejména pro osoby se zbytky zraku, které dokážou vnímat barevné skvrny. Pozadí bylo ponecháno čistě bílé bez sloupu, který se nachází na původní předloze. U velblouda byla primárně zvolená barva okrová v různých odstínech. U výjevu velblouda lze rozeznat složitější pozadí, než je tomu u slona, nicméně byla zobrazená zeleň naznačena jen tak, aby neodváděla pozornost od hlavního motivu, a to různými odstíny zelené a šedé. Obdobná úprava pozadí proběhla i v případě zajíců, kteří byli kolorováni okrovou a bílou barvou. Jelen byl nabarven různými odstíny hnědé barvy, paroží pak barvou okrovou. Volby barevných odstínů korespondovaly s předlohami. Modely byly barvou pokryty ve více vrstvách, mezi kterými byl dodržován časový rozestup.

Realizace haptických modelů byla často konzultována a upravována pro potřeby zrakově znevýhodněných. Dodržování všech postupů a pravidel haptického vnímání ve spolupráci s odbornou literaturou vedlo k požadovanému výsledku.

Výsledné haptické modely budou umístěny v prostorách jihočeského zámku Kratochvíle. Doplní tak celou sérii haptických modelů, které vznikají v rámci kvalifikačních prací na katedře výtvarné výchovy JČU od roku 2016 pro projekt *Haptické modely architektonických prvků a maleb pro osoby se zdravotním postižením*. Modely zvířat budou doprovázeny textem v Braillově písmu, který velkou měrou přispívá k lepšímu čtení, orientaci a porozumění v reliéfu. Jak již bylo zmíněno výše, modely budou sloužit nejen nevidomým návštěvníkům zámku, ale i široké veřejnosti.

¹⁸⁹ [Srov.] DUCHKOVÁ, Zuzana. Haptické modely pro osoby se zrakovým a tělesným postižením. In: ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Tvoříme společně: metodika pro výtvarnou výchovu s proinkluzivními přístupy k uměleckému vzdělávání: metodika pro výtvarnou výchovu s proinkluzivními přístupy k uměleckému vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. s. 177.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo vytvoření čtyř haptických modelů podle nástěnných maleb zvířat na zámku Kratochvíle. Teoretická část práce byla rozdělena do několika kapitol. Prvních z nich se zajímala o jihočeský rod Rožmberků od jeho zakladatele Vítka z Prčice až po tzv. poslední Rožmberky – Viléma a Petra Voka. Tento jihočeský rod skrze své působení ovlivnil nejen významné politické události, ale velkou zásluhu má také v kulturním přínosu a rozšíření renesance v jižních Čechách, se kterou se setkali při svých cestách po Itálii. Významnou renesanční památkou je právě letohrádek Kratochvíle, u něhož je patrný vliv renesance nejen ve stavbě samotné, ale i ve skvostné výzdobě.

S výzdobou Kratochvíle úzce souvisí účel této stavby, který byl směřován k odpočinku po politických aktivitách a k odreagování hostů po lovech. Zároveň sloužil tento lovecký zámeček k reprezentaci jeho majitele, což v tehdejší době patřilo k určitému společenskému standartu. Tomu odpovídá bohatá interiérová výzdoba nápadná zejména loveckými motivy a nástěnnými malbami zvířat. Nejednoznačná významovost výzdoby ve vile má mnoho způsobů vysvětlení. Odkaz je patrný jak v křesťanském alegorickém výkladu jednotlivých zvířat, tak i v symbolice celku ve smyslu Rajske zahrady či s fyzickou realizací zvěřinců u některých vil či letohrádků. Inspirace pro malby zvířat by se dala nalézt také v Ezopových bajkách či v Theriobulii od Jana Dubravia. Různorodé zastoupení, mimo jiné i exotické zvěře, lze chápat také jako projev lovecké zdatnosti a dovednosti šlechtice.

V další kapitole byla Kratochvíle srovnávána s jinými evropskými stavbami, u nichž byl patrný vliv stavitelství italských renesančních vil. Úvod této kapitoly se nejprve věnoval vymezení Kratochvíle jako druhu renesanční stavby, jelikož i v odborné literatuře se lze setkat s různým označením, od zámku, letohrádku až po renesanční vilu. Největší podobnost byla zjištěna právě s italskými renesančními vilami, které kromě bohaté výzdoby nabízely i rozsáhlé a honosné okolní zahrady. Vliv tohoto italského stavitelství je zřejmý nejen v zahraničí (Neugebäude, Hellburn), ale i u dalších staveb v Čechách (zámek Bučovice, letohrádek Hvězda).

Poslední kapitola teoretické části se věnovala problematice zrakově znevýhodněných, klasifikaci a stupni zrakových postižení a kompenzačním

pomůckám, které různou měrou přispívají ke zlepšení kvality života nevidomých či slabozrakých osob.

V části praktické byl uveden přesný postup tvorby haptických modelů podle nástěnných maleb zvířat (konkrétně slona, jelena, velblouda a zajíců) na zámku Kratochvíle. Zhotovení těchto modelů bylo v některých momentech obtížnější, například malba jelena, a na ní navazující haptický model, byla kvůli svému perspektivnímu řešení velmi náročná na zpracování. U všech modelů také došlo k redukci nadbytečných detailů, které by mohly zrakově znevýhodněné při ohmatávání mást. Dodržena byla také další pravidla pro zpracování haptického modelu, tak aby byl pro cílovou skupinu plně funkční.

Složitá situace ohledně pandemie covidu-19 do značné míry ovlivnila také tvorbu haptických modelů. Z důvodu vládních nařízení a dalších komplikací nebylo možno pracovat na modelech na půdě univerzity. Z toho důvodu nebylo možné dokončit práci na modelech, zejména kolorování, v řádném termínu. Po konzultacích s vedoucí práce a vedením KVV bylo rozhodnuto, že dokončené haptické modely budou součástí až následné obhajoby této práce.

Seznam zdrojů

1. BARTOŠ, Václav. *Hrady a zámky jižních Čech*. České Budějovice: Propagační tvorba, České Budějovice, 1991. ISBN 80-85386-00-3.
2. BAUER, Jan. *Rožmberkové – první po králi: dramatické osudy pánů z Růže*. Řitka: Čas, 2014. Český čas. ISBN 9788074750632.
3. BRYCH, Vladimír. *České hrady, zámky a tvrze*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2006. ISBN 80-7360-406-x.
4. BRYCH, Vladimír. *Hrady, zámky a tvrze na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7360-673-2.
5. BŮŽEK, Václav a Josef HRDLÍČKA. *Dvory velmožů s erbem růže: všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*. Praha: Mladá fronta, 1997. ISBN 80-204-0651-4.
6. BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-174-3.
7. DAVID, Petr a Vladimír SOUKUP. *1000 kostelů, klášterů a kaplí: [to nejkrásnější z Čech, Moravy a Slezska]*. V Praze: Knižní klub, 2013. ISBN 978-80-242-3950-7.
8. DUCHKOVÁ, Zuzana. Haptické modely pro osoby se zrakovým a tělesným postižením. In: ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Tvoříme společně: metodika pro výtvarnou výchovu s proinkluzivními přístupy k uměleckému vzdělávání: metodika pro výtvarnou výchovu s proinkluzivními přístupy k uměleckému vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. ISBN 978-80-244-5747-5.
9. DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. 3., opr. vyd. Praha: Libri, 2009. ISBN 978-80-7277-402-9.
10. DVOŘÁČEK, Petr. *Hrady a zámky*. Olomouc: Rubico, 2007. ISBN 978-80-7346-071-6.
11. FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1799-8.
12. FUČÍKOVÁ, Eliška. *Rudolf II. a Praha: císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy: [výstava, Praha 30. května - 7. září 1997]*. Praha: Správa Pražského hradu, 1997. ISBN 80-902051-6-X.
13. GAŽI, Martin. *Rožmberkové: stručný průvodce výstavou*. V Českých Budějovicích: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 2011. ISBN 978-80-85033-33-5.

14. HAJNÁ, Milena, Petr PAVELEC a Zuzana VAVERKOVÁ. Zámek Kratochvíle. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011. ISBN 978-80-85033-37-3.
15. HAJNÁ, Milena. Historie zámku Kratochvíle. In: *Zámek Kratochvíle: Renesanční letohrádek a historie jeho památkové obnovy*. České Budějovice: Národní památkový ústav, Územní památková správa v Českých Budějovicích Náměstí Přemysla Otakara II. 34, České Budějovice, 2015. ISBN 978-80-87890.
16. HAJNÁ, Milena. Zámek Třeboň. In: *Na věčnou paměť, pro slávu a vážnost: renesanční aristokratická sídla v Čechách a na Moravě ve správě Národního památkového ústavu*. Kroměříž: Národní památkový ústav, územní památková správa v Kroměříži, 2017. ISBN 978-80-906899-2-3.
17. JAKUBEC, Ondřej. "Slavné stavení" posledních Rožmberků: Vila Kratochvíle a možnosti interpretace pozdě renesanční aristokratické rezidence. Brno, 2014. Habilitační práce. Masarykova univerzita v Brně.
18. JAKUBEC, Ondřej. "Slavné stavení" posledních Rožmberků: Vila Kratochvíle a možnosti interpretace pozdě renesanční aristokratické rezidence. Brno, 2014. Habilitační práce. Masarykova univerzita v Brně.
19. JESENSKÝ, Ján. *Hmatové vnímání informací s pomocí tyflografiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. Knižnice speciální pedagogiky.
20. JUŘÍK, Pavel. *Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*. Praha: Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-359-6.
21. KIBIC, Karel. *Dějiny architektury III: architektura renesanční a barokní*. Vyd. 2. přeprac. Praha: Vydavatelství ČVUT, 1999. ISBN 80-01-01903-9.
22. KINDLMANN, Petr. *Antické motivy ve světě posledních Rožmberků*. České Budějovice, 2013. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce prof. PhDr. Václav Bůžek, CSc.
23. KOBLASA, Pavel a Daniel KOVÁŘ. *Panská sídla jižních Čech: 433 hradů, zámků a tvrzí*. České Budějovice: Veduta, 2003. ISBN 80-903040-5-2.
24. KRČÁLOVÁ, Jarmila. *Renesanční stavby B. Maggiho v Čechách a na Moravě*. Praha: Academia, 1986.
25. KUČA, Karel. *Hrady, zámky: a další památky ve správě Národního památkového ústavu*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2009. ISBN 978-80-87104-44-6.

26. KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, Lea a Pavlína ŠUMNÍKOVÁ. *Speciálně-pedagogická podpora osob se zrakovým postižením se zvláštním zřetelem na rozvoj čichového vnímání*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7290-484-6.
27. NĚMEC, Bohumír. *Rožmberkové: životopisná encyklopedie panského rodu*. České Budějovice: Veduta, 2001. ISBN 80-903040-0-1.
28. PÁNEK, Jaroslav. Vilém z Rožmberka. In: BALOG, Peter. *Rožmberkové: rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011. ISBN 978-80-85033-31-1.
29. RÖDEROVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.
30. ROYT, Jan a Hana ŠEDINOVÁ. *Slovník symbolů: kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*. Praha: Mladá fronta, 1998. ISBN 80-204-0740-5.
31. RŮŽIČKOVÁ, Kamila a Jitka VÍTOVÁ. *Vybrané kapitoly z tyflogedie a surdopedie nejen pro speciální pedagogy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-424-3.
32. SAMEK, Bohumil. *Zámek Bučovice*. 2., upr. vyd. Brno: Amandla, 2003. ISBN 80-85032-93-7.
33. SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. Magie, tradice, současnost. ISBN 80-85809-47-8.
34. SKALICKÝ, Alexandr. *Zahrady a vily manýrismu v souvislostech*. Praha: Jalna, 2009. ISBN 978-80-86396-47-7.
35. ŠTRÉBLOVÁ, Miroslava. *Poznáváme svět se zrakovým postižením: úvod do tyflogedie*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2002. ISBN 80-7044-448-7.
36. ŠVÁCHA, Rostislav, Taťána PETRASOVÁ, Klára BENEŠOVSKÁ, et al. *Dějiny umění v českých zemích 800-2000*. V Řevnicích: Arbor vitae societas, 2017. ISBN 978-80-904534-8-7.
37. WILHELMOVÁ, Dana a Jiří DAMEC. *České zahradní umění renesance a baroka v kontextu evropského vývoje (1550-1720): katalog výstavy*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2018. ISBN 978-80-7509-566-4.

Internetové zdroje

38. JURČO, Antonín. Dům čp. 9 Velké náměstí, Knížecí a Národní dům. In: *Prachatice.eu* [online]. Prachatice, 2013, 4. 6. 2013 [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: https://www.prachatice.eu/dum-cp-9-velke-namesti-knizeci-a-narodni-dum/d-21109_.
39. NEJEDLÝ, Vratislav. Historie Národního památkového ústavu. In: *Národní památkový ústav* [online]. Praha [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/historie-npu>.
40. Neues Lusthaus Stuttgart. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 31. března 2021 [cit. 2021-03-18]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Neues_Lusthaus_Stuttgart.
41. Stadtresidenz Landshut. *Burg Trausnitz: Bayerische Schlösserverwaltung* [online]. München, 2021 [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://www.burg-trausnitz.de/deutsch/tourist/sehensw.htm>.
42. Villa di Maser: World Heritage UNESCO. *Villadimaser.it* [online]. [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: https://www.villadimaser.it/visit-the-villa/?lang=en_

Seznam příloh

Příloha I. Obrazový materiál k teoretické části	60
Příloha II. Fotodokumentace praktické části	75

Příloha I. Obrazový materiál k teoretické části

Obr. 1: Vítek z Prčice rozděljuje svým synům erby s pětistrou růží

Obr. 2: Zámek Kratochvíle

Obr. 3: Trabantský sál

Obr. 4: Vstupní sál

Obr. 5: Zajíci

Obr. 6: Slon

Obr. 7: Jelen

Obr. 8: Villa Medici ve Fiesole

Obr. 9: Villa d'Este v Tivoli

Obr. 10: Villa d'Este v Tivoli – interiér

Obr. 11: Villa Barbaro v Maser

Obr. 12: Villa Barbaro v Maser – nástěnná malba

Obr. 13: Palazzo Te v Mantově

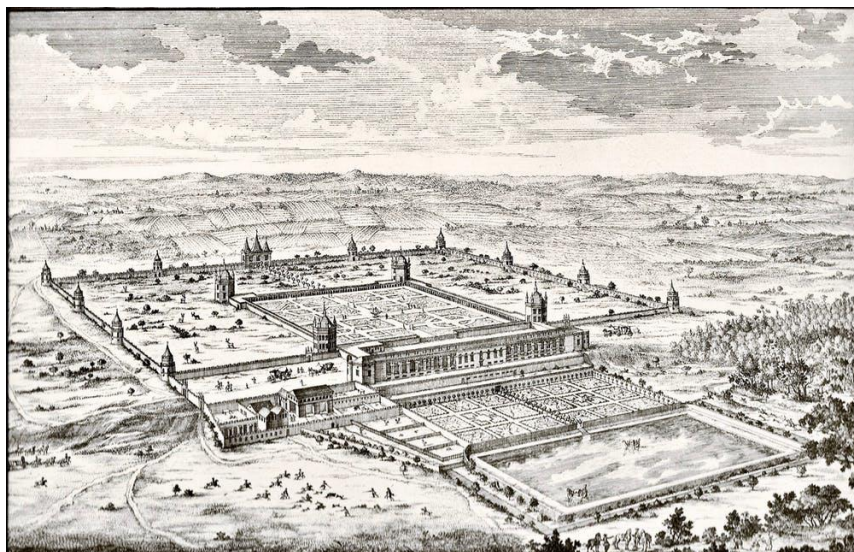
Obr. 14: Palazzo Te v Mantově – nástěnná malba

Obr. 15: Villa Lante

Obr 16: Iluzivní nástěnná malba – Villa Lante

Obr. 17: Pohled na zámek Neugebäude

Obr. 18: Městská rezidence Landshut

Obr. 19: Městská rezidence Landshut – interiér

Obr. 20: Hellbrunn u Salcburku

Obr. 21: Lovecké sídlo Grünau

Obr. 22: Pohled na vilu ve Stuttgartu

Obr. 23: Zřícenina vily ve Stuttgartu

Obr. 24: Zámek Ambras

Obr. 25: Zámek Bučovice

Obr. 26: Zámek Bučovice – Nástěnné malby, Zaječí pokoj

Obr. 27: Letohrádek Hvězda

Obr. 28: Letohrádek Hvězda – interiér

Obr. 29: Zámek Třeboň

Obr. 30: Zámek Bechyně

Příloha II. Fotodokumentace praktické části

Obr. 1: Nástěnná malba slona

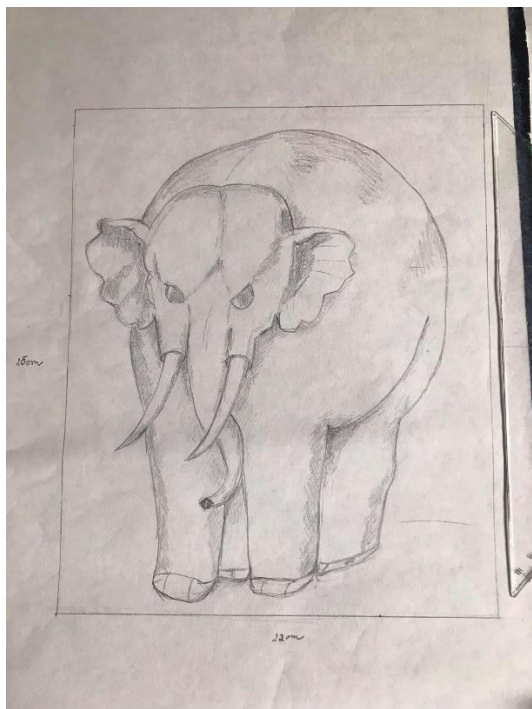
Obr. 2: Nástěnná malba jelena

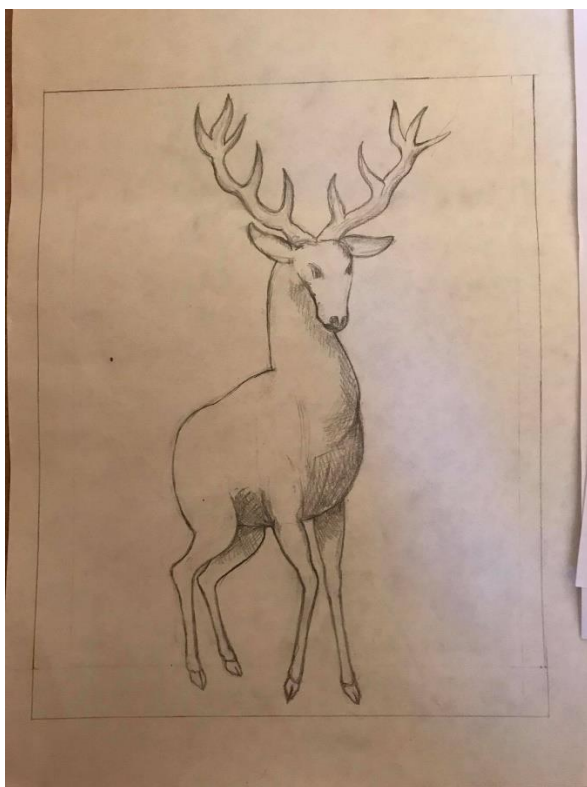
Obr. 3: Nástěnná malba velblouda

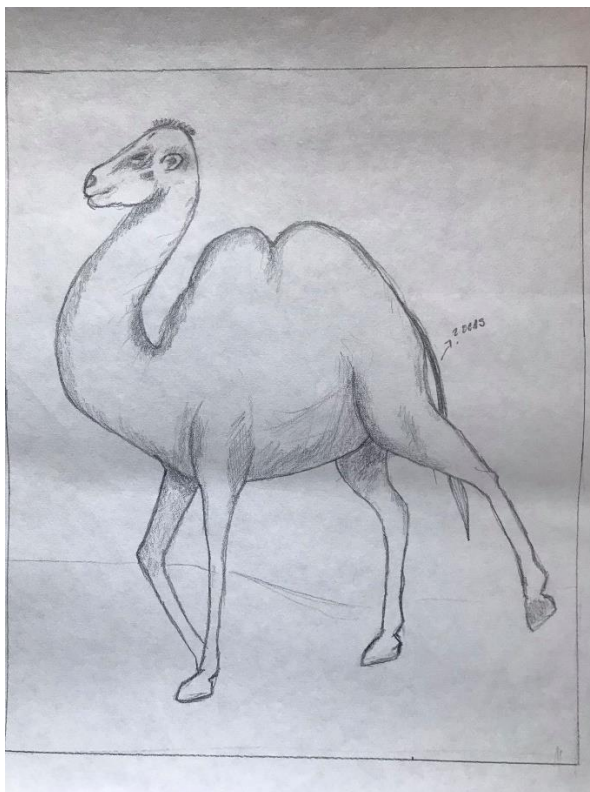
Obr. 4: Nástěnná malba zajíců

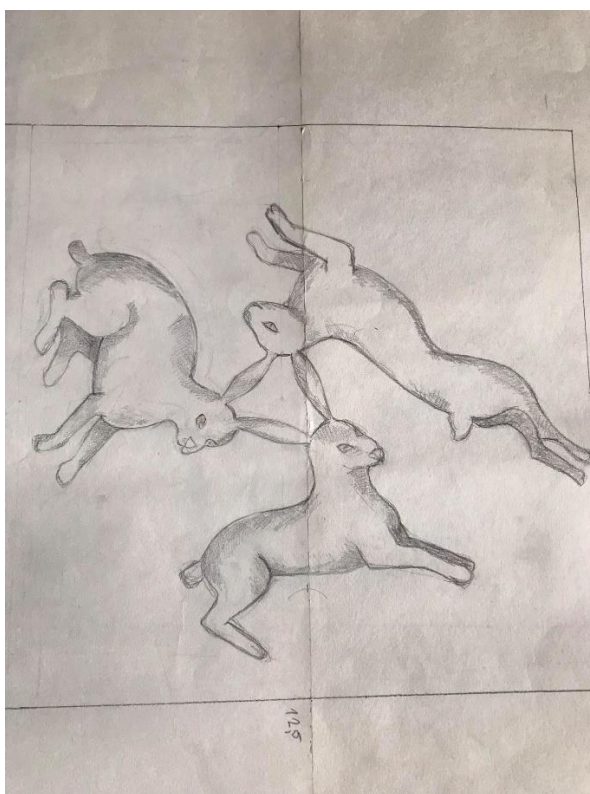
Obr. 5: Přípravná kresba slona

Obr. 6: Přípravná kresba jelen

Obr. 7: Přípravná kresba velbloud

Obr. 8: Přípravná kresba zajíci

Obr. 9: Přenesení motivu na hlínu

Obr. 10: Nanesení základní hmoty – slon

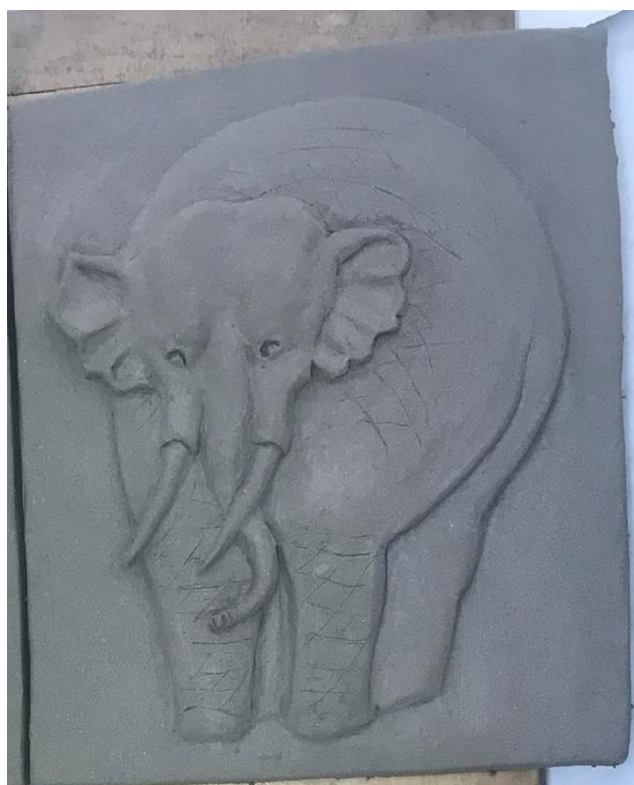
Obr. 11: Nanesení základní hmoty – velbloud

Obr. 12: Nanesení základní hmoty – jelen

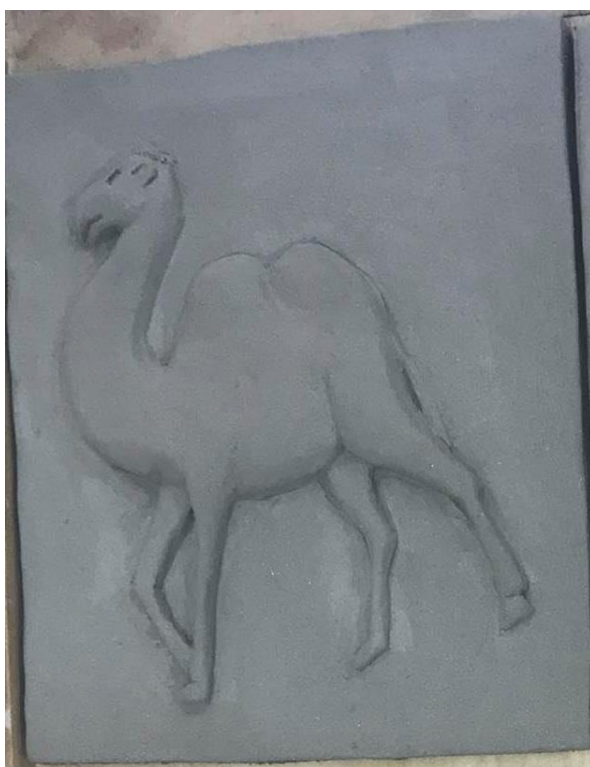
Obr. 13: Nanesení základní hmoty – zajíci

Obr. 14: Model připravený ke schnutí – slon

Obr. 15: Reliéf připravený ke schnutí – jelen

Obr. 16: Reliéf připravený ke schnutí – velbloud

Obr. 17: Reliéf připravený ke schnutí – zajíci

Obr. 18: Všechny modely

Zdroje příloh

Obr. 1:

<https://castle.ckrumlov.cz/img/2730.jpg>

Obr. 2:

<https://www.kudyznudy.cz/files/3c/3c4e14de-8533-4bb6-8241-f10264545647.jpg?v=20210218182936>

Obr. 3:

Převzato z: BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-174-3. s. 82.-83.

Obr. 4:

Převzato z: BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-174-3. s. 53.

Obr. 5:

Převzato z: BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-174-3. s. 92.

Obr. 6:

Převzato z: BALOG, Peter. *Rožmberkové: rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011. ISBN 978-80-85033-31-1. s. 59.

Obr. 7:

Převzato z: RABENHAUPTOVÁ, Hana. *Zámek Kratochvíle – štuková a malířská výzdoba*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce PhDr. Martin Zlatohlávek. s. 79.

Obr. 8:

<https://www.villegiardinimedicei.it/wp-content/uploads/2019/01/02.jpg>

Obr. 9:

<https://rim.maweb.eu/wp-content/uploads/villa-deste-1-700x510.jpg>

Obr. 10:

https://www.timetravelturtle.com/wp-content/uploads/2013/11/Italy-2013-87_new.jpg

Obr. 11:

<https://www.villadimaser.it/wp-content/uploads/2019/07/P1010630-600x450.jpg>

Obr. 12:

<https://www.villadimaser.it/wp-content/uploads/2018/12/bacco.jpg>

Obr. 13:

<https://www.inexhibit.com/wp-content/uploads/2015/01/Palazzo-Te-Mantova-Giulio-Romano-aerial-3.jpg>

Obr. 14:

<https://www.inexhibit.com/wp-content/webp-express/webp-images/uploads/2014/01/Palazzo-Te-Mantova-Giulio-Romano-08.jpg.webp>

Obr. 15:

<https://www.guideturisticheviterbo.it/wp-content/uploads/2020/10/Villa-Lante.-Le-Palazzine-gemelle.-Guide-Turistiche-Viterbo.jpg>

Obr. 16:

Dokumentace Václav Grubhoffer

Obr. 17:

<https://fh-sites.imgix.net/sites/1590/2018/07/27202819/Das-Neugeb%C3%A4ude-.jpg?auto=compress%2Cformat&w=1000&h=1000&fit=max>

Obr. 18:

https://www.schloesser.bayern.de/bilder/schloss/la_sr450.jpg

Obr. 19:

https://www.schloesser.bayern.de/bilder/schloss/la_sr_saal600.jpg

Obr. 20:

https://www.salzburg.info/deskline/infrastruktur/objekte/hellbrunn---schloss-und-wasserspiele_5390/image-thumb__643763__slider-main/schloss-hellbrunn---sternweiher_5403.jpg

Obr. 21:

<https://media-cdn.tripadvisor.com/media/photo-s/0f/97/24/94/zamek-w-calej-okazalosci.jpg>

Obr. 22:

<https://media.archinform.net/m/70001357.jpg>

Obr. 23:

<https://files.structurae.net/files/350high/5256/2020-07-01/dsc09178.jpeg>

Obr. 24:

https://pruvodcerakouskem.cz/wp-content/uploads/2020/01/shutterstock_1119817868-1-780x405.jpg

Obr. 25:

https://www.zamek-bucovice.cz/website/var/tmp/image-thumbnails/110000/115977/thumb__OgTagImage/zamek%20bucovice.jpeg

Obr. 26:

Dokumentace Zuzana Duchková

Obr. 27:

http://www.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/content/gallery/435/detail/1595411953-lethrhviezda_2234.jpg

Obr.28:

http://www.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/content/gallery/878/detail/1478344524-dubslaff_0293.jpg

Obr. 29:

https://www.zamek-trebon.cz/website/var/tmp/image-thumbnails/120000/125839/thumb__OgTagImage/trebon_zamek_let0.jpeg

Obr. 30:

https://www.mistopisy.cz/modules/pruvodce/media/interest/584/t_interest.jpg?v=165a8c5f7c53314618e619aff0f024ea

Dokumentace praktické části

Obr. 1:

Převzato z: BALOG, Peter. *Rožmberkové: rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2011. ISBN 978-80-85033-31-1. s. 591.

Obr. 2:

Převzato z: RABENHAUPTOVÁ, Hana. *Zámek Kratochvíle – štuková a malířská výzdoba*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce PhDr. Martin Zlatohlávek. s. 79.

Obr. 3:

Dokumentace Jitka Skořepová

Obr. 4:

Převzato z: BŮŽEK, Václav a Ondřej JAKUBEC. *Kratochvíle posledních Rožmberků*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-174-3. s. 92.

Obr. 5 až 23 – fotografie z vlastní dokumentace